

TÖRTÉNELEM

Bencze Mihály : A barcasági Csernátfalú ősi Bogyén- és Eger-kultúrái

Gyermekkoromban, minden ház előtt télen-nyáron ott állt egy épített nagy pad. Utcánkban ekkor már nem volt faragott csángókapú. A mi házunk előtt is, egy még a dédnagyapám által faragott pad helyett apám inaséveiben készítette cement pad dacolt az idővel. A hosszú nyári estéken Erdélyi Anna nagymamám, Buna Anna, Szörnyi János, Köpe András szomszédok mellett nagyon sokan kiültek erre a padra, és a régi csángók történetétől az aznapi eseményekig elbeszéltek-megvitattak mindent. Sokszor éjfélig is tartott a történelem lecke, a nyitott ablakon a házban még foszlányokban hallottam a régi táltosokról az emlékezéseket. Azt mondták, hogy a táltosok mindig a faluk szélén vagy a hegyeken a barlangok közelében éltek. A mezőre menők, vagy az erdőre menők mindig vittek élelmet a táltosoknak, akik megáldották az ételt ősi szertartás szerint. A hegyi barlangokba ételt raktároztak el, mert ha szólt a vésztkürt, kongott a harang, vagy a hegyen csángáltak, akkor az erdőre kellett menekülni. A habsburg elnyomás elől a táltosok földművesek, kertészek és juhászok közé telepedtek, együtt éltek a közösséggel, tanították őket, de soha nem mondták, hogy ők táltosok. Ezt mindenki tudta, és óvta is őket. A táltosoknak ha volt jövedelme, akkor ebből betegeket, sebesülteket gyógyították. Elűzték a gonosz szellemeket, távol tartották az ártó erőket. Szépen és választékosan beszélték az Istentől kapott ősi nyelvünket. Múltunkat ők örökítették át, és tanították a mindenkori ifjúságnak. Ősi regölések mentették meg az igaz történelmünket. A regölésből származik a regény szavunk is. Minden falunak megvoltak a saját táltosai.

A táltosok mindig a hármas hegyeket, vagy hármas dombokat választották. A középső hegyen, vagy dombon lakott a táltos, az itt található barlangokban rejtették el az élelmiszert a falusiak. A második hegyen, vagy dombon voltak a sebesültek és a gyógyítható betegek és állatok, a harmadik hegyen, vagy dombon a gyógyíthatatlan betegek és állatok. Az ősi tudás szimbolumrendszere benne van a magyar címer hármashalmában is. Nem véletlen, hogy táltosaink mindezt tudták. A magyar garabonciás nem más, mint a kis táltos, tudományát akaratan kívül, sőt akarata ellenére, előre való kiválasztás és kényszer útján kapja a természetfölötti hatalmaktól.

A Bogyén a barcasági Csernátfalú Hermány utcája és környéke. Több szempontból szent hely. Itt folyik a Dirba-patakba a Csernát-patak és a Rajna-patak. A szent hármas találkozásnál gátak segítségével a víz kiárasztható, és védelmi rendszernek is használható. Ősi nádasok terültek el ezen a helyen, még most is megvan egy töredéke. Itt található a három szenthalom, közepén a Nagy-halom, vagy Kuti-halma, Türkös fele a Peltán-halom, és Alszeg fele a Fás-halom. Ami nagyon fontos, mindhárom halom a több ezer éves ősi pallag-kultúrához tartozik. A Nagy-halom volt a szertartásokat végző táltosok dombja, a Fás-halom a tárház, ide tartozott a kertészkedés, a gyümölcsös stb. Gyerekkoromban itt megvolt a régi forrás maradványa. A két világháború közt próbáltak kútakat fúrni, de csak sziklás réteget találtak. A Peltán-halom a betegeket gondozók helye volt, beleértve a beteg állatokat is. 1900-ban a Nagy-halmon bányát nyitottak, és ugyanabban az évben a Csernát-patak temető felőli részén is. Ősi mezőgazdasági szerszámokat is találtak, meg régi pénzeket, persze minden hamar eltűnt. Az innen robbantott törmelékből postaszert szerint minden gazdának kötelező volt egy évben 5-10 szekérrel elhordani az utcájába, a háza elé, rendbe téve így az utakat. A Nagy-halom bányájából a Hermány utcát, a Hátsó utcát, és a Zsák utcát tartották karban. 1948-ig a Nagy-halom a csernátfalusi egyház tulajdona volt, ebben az évben az állam eltulajdonította, felparcelázta és egy néhány család, így a Forsner, Lőrincz Zángor, Czimbora, Jónás megvásárolhatta. A megnövekedett brassói vasúti forgalomnak sok vízre volt szüksége a gőzmozdonyok üzemeltetésére. A vonatparkhoz a németek által épített két vashíd vezetett át. Sajnos mindkét hidat az 1980-as években lebontották. A Tatráng vizét hatalmas vízcsoveken vezették a mezőn át, de a víz nyomása nem bírta Brassóig. Ezért 1948-ban a Nagy-halmon a vasút egy hatalmas víztárolót épített, hogy így a víz az állomáshoz és a mozdonyparkhoz juthasson. Két hatalmas 2000 köbméteres vízmedence épült. Az építő mesterek Köteles János (Hátsó utca), Köteles István (Hermány utca), és jó néhány kőműves, köztük Bencze Mihály édesapám is. Gyerekeket is alkalmaztak, szeget húzni a szaluzatra felhasznált deszkákból, és egyéb apró munkára. Gyerekként dolgozott itt Szőke Károly (Hátsó utca) is. A halom tetején folytatott munkálatok közben egy ősi nagy temetőt találtak, a rengeteg csontot egy köbméter nagyságú foszni deszkából készült ládába helyezték és visszaásták az alapzathoz. Lehet, hogy betont is öntöttek rá. Rengeteg régi magyar pénz találtak, likasgarastól ősi pénzermekig mindent. A hatalom mindeniket elvitte. Ki tudja, hogy még mit találtak itt. Ezzel kapcsolatosan teljes titoktartást rendeltek el. Az 1400-as években egy óriás lakott a Bogyénben, 2,5 méter magas volt és 180-200 kilós, és imádkozni járt a Nagy-halomra. Csernátfalú húsz legerősebb férfit pillanatok alatt földre teperte, húsz embernek való üstnyi pityókatokányt pillanatok alatt megevett. Vele ijesztették a gyermekeket, de mindenki félt tőle. Nagyszüleim korában is voltak hatalmas emberek. Például Buna András (Iréne néni nagyapja, Csernátfalú, Hátsó utca, most Ady Endre út 58 szám), aki mindkét kifeszített karjára két-két zsák cementet rakott, és így ment fel pillanatok alatt a harmadik emeletre. Nagy Buna András, a volt kollektív elnök Bálint András anyai nagyapja volt még ilyen hatalmas ember. Az erdőn fakitermelés

közben, egy hatalmas tönköt, amit tíz ember se tudott megemelni, egyedül úgy feldobta a szekérre, hogy minden össze törött alatta. Vagy gyerekkoromban Péter András (Csernátfalva, Vásárcsúcs), aki a sárba ragadt szekeret, amit most csak egy traktor tudna kihúzni, csak úgy kiemelt a sárból. Ideje volna egy tisztességes régészcsapattal ásásokat végezni a Nagy-halmon, de a másik kettő is. A víztároló felelőse 1952. április 13-tól egészen 1975. november 23-ig Kuti Kálmán (1922. december 28. – 2008. december 30.) volt, neje Jakab Ilona (sz. 1926. január 17.) a Precizia gyárban dolgozott. A Nagy-halom bánya melletti szolgálati lakásban éltek. Két gyerekük született Kálmán (1948. november 11. – 1977. május 11.) és Klára (1952. március 1. – 1981. március 24.). Utánuk egy Filip nevezetű család költözött ide. A Fás-halom és környéke a kertészkedés és gyümölcsös világa volt. Nem véletlen, hogy Hétfaluban, ide építették a híres gazdasági iskolát, ahol pont a Fás-halom említett területein folyt a színvonalas kertészkedés, és itt volt az ősi gyümölcsfajták Erdély szerte elismert fajskölője. Egy gyönyörű akácós sétány is volt, amit még a gazdasági iskola igazgatója Götz Béla és felesége Bekes Borbála ültettek, meg egy hely a majálisok, és más ünnepek számára. A Peltán-halom nyúlványában még gyerekkoromban is működött a dögkert. A néptanács által alkalmazott magyar cigányok laktak itt, és a Hétfaluból összeszedett beteg állatokat itt égették el egy krematoriumban, de csontjaikat kétszáz méterre lennebb temették el. A második világháborúban a fűrészgépet bombázták, de a két bomba tévedésből a csonttemető mellé esett. Pünköszt, akinek a Soós utca végében volt a malma, ezekbe a gödrökbe csaptatta a Dirba vizét és halakat tenyésztett. Bálint Mihály (Hátsó utca) és a környék gyerekcsapata, pedig strandolásra is használta. A táltosok korában az itt kezelt beteg emberek közül akik meghaltak, ide temették, vagy itt égették el. A járványos betegeket külön helyen kezelték, mészgödörbe temették. A döglött állatokból a táltosok jósltak, hisz az állat teste fele múlt és fele jövő. Vékony lép gyenge telet jelentett, vastag szőr pedig nehéz telet. Gyerekkoromban még különös kövek voltak a halmokon, de a mezőn is. Később tudtam meg, hogy ősi mitológiánk szerint ezek védőkövek. Szerepük az volt, hogy megvédjék a családot, a mezőt, a házat, a templomot, a kaszálót mindenféle rossztól. A három patak összefolyása, valamint a három halom által közrezárt terület -több helyen életveszélyes mocsarakkal- kedvezett az ide betelepült besenyők életvitelének és harcmodorjának.

Csernátfalut két részre választja a Szent Mihály templom. Tőle az erdőig terjedő, és a Csernát-patak, valamint a Rajna-patak (amit Tóvölgyi-patak is neveztek a falu részén) által közrezárt területet Egernek nevezték. Táltosaink másik részének ez képezte a világát. A Hét-forrás hegyeinek a hármastaglalása biztosította a táltos tevékenységek már említett rendszerét. Barlangok is voltak az élelem tárolására, vagy rejtőzésre vész esetén. Innen volt kijárás a Bolnoki várhoz, innen vezetett a Tyúktetőn keresztül az átjáró a Garcsin völgyébe, ami utolsó menedékhely is volt a ránk támadó népek idején. A Hét-forrástól a Hegyes-hegyig (Bivaly-legelő) a juhászok, állattartás, legeltetés szakraális világa tartozott az egyik táltoshoz. Mindent tudott az állatokról, gyógyította, szaporította, betanította. Sajnos ezen nagy tudású juhász-táltosaink idővel kihaltak, és egyre több idegen juhászt alkalmaztak, akik ezt az ősi tudást már nem ismerték. Gyerekkoromban még egy Vili nevezetű kecskepásztor tudott mesélni e régi szép időkről. A főtáltos vidéke volt a Hét-forrás. Már a neve is szent, szertartások, népnépszokások, zarándoklás helyszíne volt. Gyerekkoromra már csak a kirándulás népmozgalma öröközte meg a régi hagyományt. Ide tartozott a Poján-kő oltára, őrhelye, kilátása. Ősi beavató szertartások, révülések színhelye volt. Hegyi táltosaink totem állata a farkas volt. Az öregek is rengeteg olyan hagyományt meséltek, amely a farkasok misztikus világához tartozik. Táltosainknak lélekőrző feladata is volt: vigyázni kellett arra, hogy az ártalmas szellemek ragadozó állatok képében meg ne jelenjenek és el ne rabolják az emberek lelkét. A hegyen voltak a különlegesen gyógyító források. A bányával szemben az alsó Büdös-víz, a Hétforrás alján pedig a felső Büdös-víz. A vulkanikus eredetű Hegyes-hegy (Füstölő-hegy) alján borvízforrás, a Pancsó felső részénél pedig egy gyógyító is volt, nem beszélve a rengeteg forrásról. Táltosaink mindenről tudták, hogy milyen betegség kezelhető vele, vagy előzhető meg. Szárazság idején itt tartották az esőt hozó szertartást. A vörös agyag és a szürke agyag (vagy huma) betegségek kezelésére kiváló minőségben még most is jelen van. Táltosaink ezeket is kúrák formájában használták. Agyagedények és egyéb készítésére is kiváló hely, itt működtek égető kemencék is. A gyógyító táltosok rendelkeztek az erdő alatti temetővel. Az ősök tisztelete nagy hagyomány volt. Különböző kövekkel őrizték örök álmukat. A Csernát-patak menti bánya megnyitásánál régi csontok és pénzdarabok is előkerültek, de sajnos el is tűntek. Köteles nevezetű férfi kikötötte magát a bánya fölé, és így véste, darabolta a sziklát törmelékké, amit majd megvásároltak tőle. Később robbantással termelték a törmeléket. A bánya alatti betongát 1925-ben épült, és építő mestere Kiss János volt. 1900 és 1912 között a csernátfalusi iskolások ültették a temető fölötti lucfenyő erdőt, ami addig kopár domb volt. Nemhiába Csernátfalunak Tharnátfalva, Tar-hát falva volt az ősi neve. Minden hegynek, dombnak megvolt a saját története, hiedelme, meséje.

Táltosaink akik szkíta-hun népviseletben jártak, hosszú haját viseltek, egymás között tűzzel, füsttel, csángálással kommunikáltak. Ha valamit jelben nem tudtak továbbadni, akkor elutaztak egymáshoz. Bizonyos időkben a hegyen találkozottak és átadták a tudást azoknak, akik a völgyben voltak. Csillagászati pontossággal több szertartásuk volt egy évben. Fontos volt a Kerecseny sólyom röptetése (most Karácsony), ahol a közénk hozott lelket eldobták, tovább adták, és hejgetéssel elüldözték a sötétséget és a rossz szellemeket. A tűszertartást ostorcsattogtatással fejezték be. Hasonlóan fontos volt a június 21-ike. A női táltosok voltak a bábasszonyok. Mária Terézia azért tiltotta be az otthon szülést, hogy az ő orvosai felügyelete alatt rögtön észrevegyék a születendő táltosgyerekeket, és ezeket el is tüntessék, megfosztva a nagyságot az ősi tudás átadásától. A táltosgyerekek ismertető jelei voltak a hat újj, vagy a két sor fog stb. A gyerekeknek egyedül nem volt szabad felmenni a

hegyre. Tündérek, törpék, manók világán át csak a táltosok kalauzolták a gyerekeket, megtanítva a természet tiszteletét, szeretetét. Egy régi monda szerint a Lovak-havasán a két Bab királyfi verekedett a koronáért, ezért nevezték Kis-Babnak, illetve Nagy-Babnak a két csúcsot. A különleges ösvényeket, különleges kövek jelezték. A forrásokat tisztelték, mindig kövekkel kirakták és tisztán tartották, a szertartások keretében megáldották a forrást, és annak vizét ívóját. A források mellé nyírfát is ültettek, valamint szoborszerű köveket helyeztek el, amik megvédték a forrást a kiszáradástól. A Hegyes-hegy alatti gyógyvizek mellett így alakult ki a Nyíres.

Jött a szocialista iparosításnak nevezett gyarmatosítás újabb szakasza. A behozott új munkaerő egy része a közbiztonság romlásához vezetett. A házak előtt lévő mesepadokat ezért a csángóság lebontotta, felszámolta. Télen még a sutóban, a katlan körül, vagy a kemence melegénél meséltek az öregek, de őket sajnos a táltoslovak elvitték Csaba királyunk csillag ösvényén. Nemsokára a kemencéket is lebontották. Ki fogja tovább mesélni utódainknak őseink táltosvilágát?

BENCZE, Mihály: Táltos (shaman) Culture in Csernátfalú (Burzenland / Barcaság)

In this paper the author tells the local history of the táltos in the small Transylvanian village of Csernátfalú.

ERŐSS, Vilmos :

The Theme of Decline in Hungarian Historiography and Historical Thinking in the First Half of the 20th Century¹

Abstract

Decline was the fundamental issue in Hungarian historiography and historical thinking between the two world wars. This paper primarily analyzes the views of historian Gyula Szekfű, writer and poet Mihály Babits, literary historian and writer Antal Szerb, writer and essayist László Németh (and Dezső Szabó), and those of philosophers Béla Hamvas, Lajos Prohászka, Lajos Fülep and György Lukács.

In this period the so-called spiritual history (*Geistesgeschichte*) prevailed in Hungarian intellectual circles, in which the theme of decline and even fall was fundamental. From the most important representatives of "*Geistesgeschichte*" Spengler, Ortega, Huizinga, Croce and Maritain had significant influence on the authors mentioned above. Historians were ready to refuse the ideas of these thinkers regarding the criticism of culture and rather followed the power and state centered streams of "*Geistesgeschichte*", conceived by Ranke, Troeltsch and Meinecke. It is also true, on the other hand, that the decline and generation theory, developed by the historian Gyula Szekfű (e.g. in his book *Three Generations*) is one of the most original interpretations of modern Hungarian history. It was shared by many Hungarian intellectuals of the period. Paradoxically, the theme of decline also appeared in the views of the so-called "*Századok*" (Centuries) circle, mainly in the writings of historian István Hajnal. He rather followed the social-history-oriented French *Annales* School, even attempting to offer a solution to the problem of the so-called "third way" alternative.

Almost all of the above-mentioned conceptions were tied in the later political discourse to the so-called right-wing tradition of Hungarian political-historical thinking, but the author also touches briefly upon the decline conception of the leftist (Marxist) tradition of György Lukács, whose ideas had an impact on the beginnings of the Frankfurt School.

The subject of the following study is "The Theme of Decline in Hungarian Historiography and Historical Thinking in the First Half of the 20-th Century". In this context one can confirm that to speak about/discuss decline was paramount - as it turns out from the relevant literature - in the main intellectual/cultural trends of this period, from the spiritual history ("*Geistesgeschichte*"), through f.e. the different streams of Catholic thinking, until the so called "populists", even to the Marxists the steady mentioning of the decline/crisis theme was fundamental. It is enough to mention in this respect such well known and respected names in Hungary as the philosopher Lajos Prohászka and Lajos Fülep, the poet and writer Mihály Babits, Antal Szerb, Gábor Halász, or another philosopher Béla Hamvas, the historian Gyula Szekfű, the populist writer and thinker László Németh and Dezső Szabó, the ancient historian Károly Kerényi, the art historian Károly Tolnay and many others. [This list could be of course completed with several other names, such as. f.i. János Kodolányi, Miklós Bánffy, Tibor Joó, Gyula Kornis, but the theme appears in the circle of the political publicists, enough to recall in this respect the book, rather a collection of articles by István Milotay, with the title "Ethnic crisis - Ethnic Hungary", written in the 30-s.]

In the followings I would like to point out from this voluminous literature three emblematic figures, the historian Gyula Szekfű, the writer László Németh and (maybe a little bit surprisingly) the philosopher Georg/György Lukács, completing them briefly with some other representatives from the above list, the most outstanding works of whom can be surely linked with the decline theme. The interpretation/analyses, the juxtaposing of their works and even the comparison in this context can be revealing for the understanding of our problem/of the crisis theme in the Hungarian contexts of the indicated period.

In the Hungarian historical thinking and writing between the two World Wars the name and oeuvre of Gyula Szekfű is the most striking in evoking the theme of decline. Particularly, one of his major books (according to many the most outstanding),

¹Based on a lecture, hold on the conference: DECLINES AND FALLS - Perspectives in European History and Historiography (Twenty Years of the *European Review of History / Revue européenne d'histoire*: An Anniversary Conference). Central European University, Budapest 15-17 May 2013.

entitled "Three Generations"², written immediately after the end of the First World War, respectively of the dissolution of the Habsburg Monarchy, of so called "historical" Hungary, the subtitle of which ("The History of a Declining Age") suggests clearly the fact that the narrating ("emplotment") technique of Szekfű relating to 19th-20th century Hungarian history was conceived in terms of topic decline and decadence.

It should be noted at the same time that the decadence theme emerged with Szekfű not after the war, as he had chosen in one of his other famous/ill-reputed works, in the "Rákóczi in Exile" which stirred a tremendous scandal, the emigrated or rather expelled Rákóczi as his main hero. That means (cf. the critique by Sándor Domanovszky) not the Transylvanian prince at the peak/climax of his power, but the - in Szekfű's portrayal - almost pitiful "daydreamer", who was ready to ally himself with every vicious and suspect/dubious force (Turks, pirates, Russians) in order to accomplish his main goal, the regaining of his principal throne in Transylvania.

But the motif of decline is one of the main ingredients of Szekfű's synthesis about Hungarian history (which can be regarded really as his main work, Bálint Hóman being his co-author), of between 1928-34 published "Hungarian History" too³, where he, in many respects, extends his theory developed in his "Three Generations" to the whole of Hungarian history. According to his concept the positive messages of the Hungarian history were epitomized by the Catholic, Europe and Habsburg oriented, Transdanubien "great Hungarians" - represented by the line of Tamás Nádasdy, Péter Pázmány, Miklós Eszterházy, Sándor Károlyi, Ferenc Kazinczy, István Széchenyi, Ferenc Deák, Gyula Andrássy, etc. who allied themselves/cooperated with the Habsburgs (see the Compromise in 1867, but the Peace Treaty of Szatmár in 1711 also) and instead of the empty slogans of non-realistic independence, revolutionary wars/uprisings, concentrated on the peaceful, slow, conservative but creative work.

This line is opposed - following Szekfű - by the line of the so called "little Hungarians" (Protestants, Cisdanubians, Turkish/Eastern oriented, nationalists, later racists) - epitomized by János Szapolyai, István Bocskay, Gábor Bethlen, Ferenc Rákóczi, Lajos Kossuth, Kálmán Thaly, etc., - who, with their nationalistic phraseology, with their daydreaming of unrealistic national independence, neglect acute social reforms (land reform or the questions of democracy and franchise, problems of national minorities) and finally they prepared, with their cited behaviour, the decadence and dissolution of historical Hungary.

It should be pointed out that the theme of decline is paramount, even overwhelming in the later works of Szekfű too, although not always and not exclusively, as he harshly defied/repudiated in the 30-es the views of Spengler and Lajos Prohászka f.i. A clear proof for it is his book, entitled "After the Revolution"(1947)⁴ [the first chapter of which appeared as a series of articles with the title "Somewhere We Have Lost Our Way" - in the newspaper "Magyar Nemzet"[Hungarian Nation] in 1943-44, . Here Szekfű explores the causes, that led to the catastrophe of 15th October, 1944, which means the terrific rule of the "Arrow Crosses", the outrageous atrocities, the cruel and extreme antisemitism, the terror and dictatorship of Ferenc Szálasi. He found them in a deviation from the centralist ideas of JózsefEötvös-László Szalay- Móricz Lukács, etc. , which means a lack of or at least the shortcomings of the development of the civil society, the omnipotence of the state and totalitarianism (which were the tragic consequences of the policy of "little Hungarians" as described).

Paramount is the decline theme in one of the main spiritual-political streams in Hungary between the two world wars, in the thinking of the so called populist writers. The basic tune was given - the fact is well known in the Hungarian scholarship - by the novel entitled "The eroded village"[Az elsodort falu, 1920]⁵ by Dezső Szabó. According to the here developed and later (in the 30-es) also represented and even "deepened" view of Dezső Szabó, first and foremost the originally foreign (mainly German, but also Jewish and Czech) middle/intellectual class was responsible for the dissolution of the historical Hungary, for Trianon and - consequently - for the revolutions in 1918/19 (in a strict contrast to the interpretation of Szekfű), making for example the Compromise with the Habsburgs in 1867 happen. This stood strictly in contrast with the interest of the Hungarians (instead of Széchenyi and Deák he preferred Kossuth), the tragic consequence of which was the fact, that the Hungarians during the First World War had to waste their best forces in Galicia (that was totally indifferent to the Hungarian interests), while they didn't have enough power to defend the vital Hungarian interests in Transylvania, against the Romanian penetration. In the fundamentalist program of Dezső Szabó, instead of the guilty/sinner "city"(mainly Budapest, which is the lifespace of the above mentioned foreign middle/intellectual class) rather the Hungarian peasant, the village and f.e. the protestant religion epitomize/preserve the Hungarian traditions and values. That's why the radical land-reform, the peasant-democracy and the

² Cf. Szekfű Gyula, *Három nemzedék. Egy hanyatló kor története*. [Three Generations. The history of a declining Age.]Budapest. 1920.

³ Hóman Bálint – Szekfű Gyula (szerk.): 1935–1936. *Magyar történet*. [Hungarian History] I–V. Második, bővített, teljes kiadás. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

⁴ Cf. Szekfű Gyula, *Forradalom után*. [After revolution.] Budapest: Cserépfalvi. 1947.

⁵ Cf. Szabó Dezső: *Az elsodort falu* [The eroded village] (regény, [Budapest, 1919](#))

cooperation with the neighboring East European nations, the making familiar each other's culture (instead of the stupid "cultural superiority" program of count Klebelsberg) signify the actual political-social-cultural agenda - according to Szabó.

László Németh, another writer (originally a physician) conceived the ideas of the populists at the highest level. Németh possessed an immense European erudition and culture and according to his interpretation the Hungarian problems can be analyzed and solved only by comparison with the whole European context itself. It should be noted that Németh was a busy lecturer of the European decline literature and f.e. the classical figures of spiritual history/"Geistesgeschichte" (read more scarcely by Szekfü) - Dilthey, Spengler, Ortega, Huxley, Pirandello, later Toynbee - were not only read diligently by Németh but he reviewed and commented them regularly in his one-person journal/periodical, "Witness." (Tanú, 1932-36.) Partly adapting this spiritual history rhetorics he conceived his famous, at the same time ill reputed, in many ways misinterpreted notions about the opposite souls of "superficial/diluted"(non real) and "deep/eternal"(real) Hungarians, mainly in his well known essay (stirring also a tremendous whirl) "In Minority"(1939)⁶.

In this essay the Hungarian writer/thinker outlines a sketch about the whole development (rather decadence, deformation, dérapage) of the Hungarian literature from the 18-th century. According to this the real values/the real achievements were accomplished by the true, "deep" Hungarians (Csokonai, Berzsenyi, Kemény, Vajda, Ady, Móricz, Dezső Szabó), who represented and conveyed in their political-intellectual program the true/real interests of the Hungarians (peasantry, democracy, populists culture, protestantism, radical social reforms, Eastern Europe), but ended in a tragic/ill fate, with unsuccess, unpopularity, collapse, failure and wreck. In opposition to them the other line of the Hungarian soul/development, the superficially assimilated, "diluted"/surface Hungarians (Kazinczy, Jókai, Hatvany, Ignóty, Babits, Szekfü) who were in the ruling/conducting positions in the literal/spiritual (and political) world, but were mostly unproductive, only impressarios and organizers with their indifference towards the real Hungarian questions/fate, with their superficial optimism, the snob emulation for the West-European values, (they translated only this Western literature) they lacked the genuine creative abilities. Finally they caused/prepared the dissolution/the decadence/the decline of the Hungarian society/culture/state, forcing "in Minority" the "deep" Hungarians, ruling them out from the leading position of the Hungarian cultural and political life, which was specifically dangerous in the shadow of the approaching catastrophe/world war.

In another essay of Németh, written also in the 30-s (cf. "The Hungarians/Hungary and Europe", 1936)⁷ this decadence/decline lasting from the Enlightenment is not a unique/specific feature of the Hungarian history itself, but it characterizes - and here follows the theory of spiritual history, the application of the thoughts of Spengler, Ortega, Huizinga, Huxley - the Western European development as a whole. As the latest (he distinguished four big cultural boom/flourishing periods in its development/history, recalling somewhat the theory of St. Simon about the altering changes of the "organic" and "critical" periods in history), in the 19-th but mainly in the 20-th century (the world wars and the revolutions clearly prove it) lost its creative cultural forces, its earlier productive resources has been emptied, became slowly a flat and dry, unproductive civilization stimulated/functioned by materialism, harsh self-interests, capitalism self-reproducing/repeating technique. For Németh - it goes without saying - the Hungarians shouldn't follow the East-European (Soviet) pattern either (although he highly appreciated the Russian literature even translated them in the 50-es), which embodies in many respects the opposite sides of the Western values, such as collectivity, community, religion, socialism, tradition, irrationality, etc. which in its actual form epitomizes much more the state totalitarianism, the disappearing of the creative individual forces, disarray, unproductibility, lack of freedom and frozenness.

With all of these the Hungarians and the nations/peoples of Eastern/East-Central Europe, face a historical moment and task when they are able to show a new pattern to the whole Europe itself, an example, an alternative for the solving/mastering of the European crisis by the synthesis of the two basic, opposite, sketched cultures, the Western and Eastern values, the so called "third way"/"third road" theory. This synthesis is conceived by the (for the Hungarian audience well known) notions/terms of Németh's ideas such as: new nobility, cooperatives (instead of farms and state farms), quality socialism, the synthesis of physical and intellectual work, etc.⁸

⁶ Cf. Németh László. Kisebbségben. [In Minority.] In Németh László: *Sorskérdések*. 408-482. Budapest, 1989.

⁷ Németh László, A magyarság és Európa. [Hungary and Europe.] In Németh László: *Sorskérdések*. 252-336. Budapest, 1989.

⁸ It should be noted here, that László Németh (via István Bibó) practiced a considerable impact on the professional historiography too, particularly the work of Jenő Szűcs, entitled "Sketch about the three regions of Europe" is usually pointed out, from a much later period of course.

It has been less known (or stressed) that László Németh (and the populist theory of history) affected deeply from the historians between the World Wars István Hajnal, several studies of whom although appeared after the War in the periodical of the populist writers, in "Válasz"(Response).

It can not be particularly surprising that the decline/crisis motif is an important/organic tenet of the Marxist historical thinking, which was anyway in quite a marginal position between the two World Wars in Hungary. The Marxism/historical materialism appeared in Hungary at the end of the 19-th century, in Ervin Szabó's theoretical-historical works, later in those of Jenő Varga, (and of some bourgeois radicals' such as Pál Szende, etc.) Elek Bolgár, Jenő Czóbel, József Révai and Erik Molnár. Although they continuously complained about the decline and crisis of capitalism - basically following the formation theory they regarded capitalism as a necessary stage in the general /and abstract scheme of a linear/theological development, the final goal of which was the advent of communism/socialism. Georg Lukács's view, being the best-known and most outstanding Hungarian Marxist theorist, essentially differs from the above said. In his youth, Lukács oriented himself much more towards the somewhat conservative spiritual history/"Geistesgeschichte", in the rhetoric of which the decline question is fundamental and this (despite all the modifications and changes further on) persists in Lukács's whole oeuvre. His most relevant views in terms of our theme (decline, crisis) were developed in his also famous/and at the same time much criticized book, "*History and class consciousness*"⁹. His book – similar to the partly above mentioned works of Szekfű, Dezső Szabó and Mihály Babits – also draws the theoretical consequences of the revolutions in 1918/19 (not exclusively) in Hungary, of course, from different points of view and with differing conclusions than the above mentioned ones. In this book (rather being his most important volume of essays, since it's a collection of studies) Lukács gives an analyses of the development of modern capitalism, being brilliant in many respects and exerting a huge impact on the not much later established "Frankfurt School" (1923), even though in the end he adapted only the Marxian models and properly remained within the framework of the notion-system of the "Capital". According to Lukács - and to the Marxist theory of course - the main contradiction (this is of course a simplified account) of capitalism (and the modern world) is the dichotomy of production value and exchange value of the goods (generated, first of all, by the market). This means that the productions are released not because of their "real" values, but the value determined by the law of supply and demand, (being the main principle of the market.) This is a properly antihuman declaration form (rather main cause) of the process of the so called "alienation"/"rationalization", which is the proper characteristic feature of capitalism (and the modern world). Even the main representatives of the „bourgeois” philosophers starting from Vico and Kant, Schiller and Kleist through Hegel until Nietzsche, Spengler and Max Weber have realized this fact. The main shortcomings of the "bourgeois" philosophy were the followings: its analyses were not scientific enough, i.e. the opposition of "culture" and "civilization" - in the work of Nietzsche, Spengler having a long tradition in the German historical/philosophical thinking (going back at least to Schiller, Kleist, Herder and Kant). According to this opposition after a certain time a "breakdown" occurs in every culture when the culture loses its creative forces, and the superficial optimism, the mere and mechanistic/materialistic rationalism, the Nietzschean analytical/philological scholarship come to the fore. According to Lukács this interpretation of the opposition of culture and civilization is a myth in many respects leading itself to the mystification that the breakdowns are an unchangeable, eternal law of historical development (and finally contributing to the alienation portrayed). According to Lukács - he follows here naturally besides Marx, Hegel and Vico - all this (I mean the "alienation") should be depicted as a result of creative process of the mankind (using the notion of becoming instead of being) in its concrete historical reality. The Marxist theory has the same line of thinking regarding this process as not an eternal necessity but - applying the "scientific" categories of economics - linking it to a historical social/sociological formation (capitalism) produced by human beings. This concrete analysis offers the possibility to overcome these basic contradictions, to extinguish the "alienation", to celebrate the liberty of the humanity/mankind. Namely, the historical-social subject should be in

---

In the historical conception of István Hajnal the motif of decline, respectively the critic of the modern European "development" were paramount/essential as well. His views were basically influenced by the German sociology (besides Comte and positivism), mainly the conceptions of Tönnies, Vierkandt, Wundt, Ipsen and H. Freyer can be detected in his works (besides the fundamental Max Weber).

István Hajnal analyses/explores the modern development in applying the well known notion of "Gesellschaft"(society) in contrast to the model of "Gemeinschaft"(community) which prevailed mostly in the Middle Ages. During the modern era (in the era of "Gesellschaft") - according to this conception – dominate much more the business, the self interest, the "rationality", the quantity and "causality" contrasted harshly with the traditionalism of the Middle Ages, when - f.e. in the crafts (in opposition to the manufactures/fabrics – the quality, the creative human being, the pleasure felt within the creative work (which didn't concentrate primarily on the end product of this work) played the most important role, and when the interests of the individual were in a peaceful harmony with the "community". (Another big contradiction of the modern development is in the views of Hajnal the twist between the physical and intellectual work.)

We should underline at the same time that Hajnal in turning down/rejecting the West-European development conceives the harsh critic of the Eastern/East-European way as well, from which is lacking the personal motif, the individual freedom, the creative initiative that is promoter of the further development.

His views were culminated also in a so called "third path" theory (that is a synthesis of the individual and collective principals, respectively the physical and intellectual works f.e.) which can be epitomized/accomplished by the so called small European/East European nations (He urges not by chance the close cooperation of the historical writing of the small/periferic European nations.)

⁹ Cf. Lukács György: *Történelem és osztálytudat*. Budapest, 1978. [Georg Lukacs *History & Class Consciousness 1920* [In English: Translator: Rodney Livingstone; Merlin Press, 1967]

the focus of any search, whose "interest" is to extinguish the contradiction (referring to the opposition between the production and exchange values) depicted above. This subject - according to the Marxist theory - is the working class, the social class not possessing anything, being in no use to maintain the manipulation of the market and constituting – on top of all that – in its tendency the majority of a society, therefore being the harbinger of real democracy.

As it turns out from the literature dealing with Lukács, with all this the Hungarian philosopher only recalls the main theses of Marx in many respects – however his main concern is that how the social/socialist revolution is possible to happen in Eastern Europe, since Marx conceived his theory analyzing the West European developments (predicting the revolution, the advent of a new social form there). Lukács's answer is that – from here follows the notion of "*class consciousness*" - the concrete social/economical circumstances should not have been developed such an extent as Marx predicted. It's enough if such an (ideological-political, spiritual-intellectual) body exists realizing that this is the main, universal, general, necessary way ("law)/requirement of social development (irrespective of national and geographical differences, or cultural diversity) as well as that the Party actually - it goes without saying – is the communist one. The social revolution can be also part of the agenda everywhere where the Party exists (even, and first of all, in Eastern Europe, of course).

[I don't have space and time to do a more profound analysis of Lukács's views, enough is to mention that he already puts a bourgeois revolution before the socialist-communist revolution in the first half of the 20s – cf. his "Blum-theses". This act denotes a more democratic alternative, declaring the cooperation with the bourgeoisie in order to remove the feudal remnants in this society (this is a forerunner of the later "People's Front idea with all its implications). Finally we should note that the decline theme is fundamental in his main work, the "*Destruction of Reason*"¹⁰ written in the 50s, being in a persistent relation with his earlier theories. Although he does not speak about the decline of Western Europe and capitalism/Bourgeois democracy in his book, but about the decay/about the "Sonderweg", the decline of Germany and about the disarray of the German development from the "rational", Western, bourgeois road embodied by the gradual spreading over of irrationalism. I note that here he also uses the notions/rhetorics of the "Geistesgeschichte" in many respects as Lukács portrays a decline in the field of ideology and philosophy, evoking and heavily attacking the ideas of Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzsche, Spengler, Max Weber and Rosenberg.]

It is legitimate to ask what the common features are in these different decline-interpretations and in the last analyses/finally how the views, briefly sketched above, can be interpreted?

Before trying to answer these questions I would like to confirm that this period for the Hungarian culture, especially in terms of the historical writing and thinking - mainly if we compare it with the developments of "Gleichschaltung" after 1945, respectively 1948 - can be evaluated as a kind of Golden Age, including a certain paradox, as we speak about decline, crisis, decay, disintegration literature in this respect (this constitutes here the paramount sujet/subject) at the same time the spiritual/intellectual life, the literature and historical scholarship flourished (was at its peak and in many respects of European level/keeps pace with the European standards, even somehow the adaptation/application of the decline literature constitutes the pillars of this keeping pace with the European trends. It is enough to mention in this regard such (already evoked/cited) names as Dilthey, Ortega, Spengler, Madariaga, Keyserling, Meinecke, M. Scheler, B. Croce, M. Weber, Huizinga, J. Maritain. I. Ziegler, Frobenius, Papini, Tönnies/Vierkandt, etc. who epitomized the avantgarde of the European intellectual life¹¹, - they were all well known in Hungary in that period. This list, at the same time, indicates my basic idea: the so called spiritual-history, in German "Geistesgeschichte" had the main effect on the Hungarian decline-literature, and to my mind the thoughts/figures mentioned/depicted/portrayed earlier in this lecture can be interpreted and evaluated within this framework. There are and were of course heavy discussions about the term and theory of this spiritual/intellectual history and "Geistesgeschichte" (in Hungary too) in the relating literature (unfortunately the term of this fundamental school - because of the dominance of the social history and social historical theories – is lacking in many synthesis in historiography published even recently) - but it seems quite arguable, that the main ideas of the spiritual history can be discovered/detected in the Hungarian decline-literature, such as: the opposing of the social/cultural sciences/scholarship with the natural sciences, the ruling/reigning of the interpretative and hermeneutic approach ("Verstehen" instead of laws and "Erklärung"), the theory about the ontological priority of the ideas ("Weltanschauungen" with the Diltheyan terms), the opposition between the notions of "culture" and "civilization" (respectively the harsh critique of the "modern"), the skeptical view about the mass phenomena of modern civilization, but also the dominance of the so called "cultural history", contrasted to the traditional political and event history, but also to the positivist social history (in the vein of the "Annales", etc), but even a certain - sometimes even striking - political

¹⁰ Cf. Lukács György: Az ész trónfosztása. Magvető Kiadó, Budapest, 1978. (5.kiadás)[In English: „The Destruction of Reason”, London 1980, Atlantic Highlands 1981.

¹¹ Even if - it goes without saying - their works are discussed/sometimes harshly disputed up to this day and if sometimes can join them such dubious/suspect names as the Italian Julius Evola or the French Guénon

conservatism, elitist and estheticist/somewhat aristocratic world view - all these can be revealed in the rhetorics of the Hungarian crisis-discourse.

I would like to point out especially in all of this the decisive role of history, that means partly the importance/significance of the historical/historicist arguments, the dominance of the genetic point of view/aspect - almost all of the authors place their view in a historical framework/context/narratives/perspective which may include an overexpectation, an - paradoxically - optimistic (nowadays scarcely shared) illusion about the possibility of the big/grand historical narrative/"masternarratives"(even if its decline theme form.)

It holds true however that the concrete/empirical/("proper" for using the notion of Alun Munslow) and ruling historical scholarship - in Hungary too - was quite/very cautious/skeptical towards this generalizations [even in the case of Szekfű this is the least appreciated phenomena in his "Three Generations"] and its figures were not rarely marginalized, refuted/repudiated as dilettants, non "scientific". But this is also a general feature of the European or East European spiritual history - cf. the Romanian case with E. Cioran and M. Eliade.)

All this means, at the same time, that the Hungarian decadence/dissolution/decay literature cannot be interpreted exclusively by the cathacisms /catastrophes of the Hungarian history, namely the defeat in the First World War, the dissolution of the Monarchy, and Treaty of Trianon, (notwithstanding - of course - their major impacts), as its not underestimable part appeared before the first world war (partly during it, when its consequences were not to be foreseen). F.i. Szekfű's "Rákóczi in Exile" that is even with its psychologism a par excellence spiritual history /"Geistesgeschichte" work was written in 1913 and portrays the declining/decaying Rákóczi (=Hungary) who is already over the climax of his power. On the other hand this motif appears in the newly created "winner" nations in Europe/East Central Europe as well (Cf. the triad of Cioran-M. Eliade-Noica in the Romanian intellectual life, but several other representatives of the Romanian historical thinking can be mentioned in this respect - from L. Blaga to the great N. Iorga.

[All this remarks can be related respectively to the German case too, it is often argued, that the spiritual history/"Geistesgeschichte" [even its hardly translatable name indicates the fact] is a German invention and spread all over in the world war also looser Germany between the two world war. This holds but partly true, because the English Toynbee, the French Maritain, the Dutch Huizinga, the Russian Berdiaev, the Spanish Ortega etc. can also be regarded as representatives of spiritual history. On the other hand: how its much wider European impact can be explained if it would limit itself [I mean spiritual history] one-sidedly to Eastern Europe; the much wider impact referring to f.e the postmodern [which is a genuine Western European and non German - rather Anglo-Saxon and French- phenomenon] reaching back in many respects to the rhetorics of spiritual history and raising again its paramount subjects, f.e. about decline, disintegration and decay.]

Finally I would like to make a remark being in the closest connection with the orientation of spiritual history/"Geistesgeschichte": from this - to my mind - mainly by the dispositif (Foucault) of "Geistesgeschichte" generated tableau's , interpretations of decline are basically lacking the racist-biological approach, which can be exclusively explained by the way of the interpretation of "Geistesgeschichte" (as most of their representatives saw even the appearance of the racist-biological views as one of the most striking signs of the general decay.) That means that they understood the decline not (not even László Németh) by the mixing, by the dilution of the superiour and inferiour races (in the vein of Gobineau, Chamberlain and Evola), although this can be found in the Hungarian - non "Geistesgeschichte"!!! - historical/ideological literature abundantly, from István Milotay, to Ödön Málnási and Lajos Méhely.

But the lasts were never honoured by the "Geistesgeschichte"/intellectual history etiquette they even considered the "Geistesgeschichte", respectively its outstanding figures as one of their main enemies - or simply traitors and deceivers - f.e because of their - allegedly - too elitist, too abstract, too conservative and not rarely aestheticist ideas. With it receives the "Geistesgeschichte"/spiritual history a basically positive/humanistic feature and message this can be but the subject of another lecture in this conference, which elaborates the racist decline theory of the extreme rights in Hungary of the relevant period.

Bibliography:

- ✚ Borbándi Gyula., *A magyar népi mozgalom. A harmadik reformnemzedék. [In German: Der ungarische Populismus (1976)]* Budapest: Püski. 1989
- ✚ Geschichte zwischen Kultur und Gesellschaft.(Beitraege zur Theoriendebatte.) Herausgegeben von Thomas Mergel und Thomas Welskopp. Verlag C.H. Beck, München, 1997.
- ✚ Hanák Tibor: Az elfelejtett reneszánsz. (A magyar filozófiai gondolkodás a század első felében.)[The Forgotten Renaissance. Hungarian Philosophical Thinking in the first half of the 20-th century.] Göncöl Kiadó, 1993.
- ✚ Hermann István: Lukács György élete. [The Life of György Lukács.] Corvina Kiadó, Budapest, 1985.
- ✚ Kelemen János: *Az ész képe és tette. A történeti megismerés idealista elméletei.* [The deed and portray of reason. The Idealist Theories of hHistorical Knowledge.] Atlantisz, Budapest. 2000.
- ✚ Arpad von Klimo: *Nation, Konfession, Geschichte: Zur nationalen Geschichtskultur Ungarns im europÖaischen Kontext (1860-1948).* Munich: R. Oldenbourg Verlag, 2003.
- ✚ Arpad von Klimo : Transnationale Perspektiven in der ungarischen Geschichtsschreibung des 20. Jahrhunderts: Vom 'Hóman-Szekfű' bis 'Ránki-Berend', in: Duchhardt, Heinz (Hg.), "Nationale Geschichtskulturen in Europa", (erscheint 2006).
- ✚ Kosáry Domokos, *A magyar történetírás a két világháború között.*[The Hungarian Historical Writing Between the Two World Wars.]In Kosáry Domokos : *A történelem veszedelmei.* [The Dangers of History.]321-355. Budapest. 1987
- ✚ Lackó Miklós, *Népiek tegnap és ma.* [The populists today and yesterday.] In Lackó Miklós: *Sziget és külvilág.* [The isle and the outside world.] *Válogatott tanulmányok.* 165-190. Budapest: MTA Történettudományi Intézete. 1996.
- ✚ Raab Epstein, Irene. *Gyula Szekfű. A Study in the Political Basis of Hungarian Historiography.* New York: Garland Publishing, 1987.
- ✚ ROMSICS Ignác: *Clio bővületében.*[In Clio's enhancement.] (Magyar történetírás a 19-20.században - nemzetközi kitekintéssel.)[Hungarian Historical Writing in the 19-20-th Century with a European Outlook.] Osiris, Budapest. 2011.
- ✚ Sutyák Tibor: *Michel Foucault gondolkodása.*[The thinking of Michel Foucault.] Máriabesnyő–Gödöllő. 2007
- ✚ Sziklai László: *Proletárforradalom után. Lukács György marxista fejlődése 1930-1945.* [After Proletarian revolution. The Marxist development of György Lukács 1930-1945.] Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 1986.
- ✚ Sziklai László: *Lukács és a faszizmus kora.* [Lukács and the Age of fascism.] Magvető Kiadó, Budapest. 1981.
- ✚ Trencsényi Balázs: *A nép lelke. (Nemzetkarakterológiai viták Kelet-Európában.)*[The Soul of the Nation. Debates about the national character In Eastern Europe.] Argumentum Kiadó, Bibó István Szellemi Műhely, Budapest. 2011.
- ✚ Vardy, Steven Béla, *Modern Hungarian Historiography.* New York: Columbia University Press, 1976.

Eröss Vilmos: A hanyatlás témája a magyar történetírásban a 20. század első felében

A fenti tanulmány a két világháború közötti magyar válság-elméleteket elemzi. Megemlíti ezek közül például Babits Mihály, Szerb Antal, Hamvas Béla, Prohászka Lajos ezzel kapcsolatos műveit, de főként a történész Szekfű Gyula, a népi író Németh László (és Szabó Dezső), valamint a filozófus Lukács György műveit állítja az elemzés középpontjába. A szerző megállapítása szerint, bár alapvető különbség van a szóban forgó gondolkodók elméleti-teoretikus megközelítéseiben, a korábban említettekkel közös jellemvonásuk az ún. “szellemtörténet” (Geistesgeschichte) gondolati mezőjében való értelmezés. Ez a Trianoni döntés következtében kialakult felbomlással együtt gyakorolt alapvető hatást szellemi-politikai helyzetértékeléseikre.

Farkas László Róbert : Tekintheünk-e apostolként Mária Magdolnára?

Összefoglaló bevezető:

A következő oldalakon kísérletet teszünk arra, hogy bizonyítást nyerjen a feltételezés: Mária Magdolna Jézus tanítványa volt, rendelkezett az apostoli megbízatással, jogosítvánnyal. Jézus közeli növendékeinek egyikeként szenvedte el a Megváltó keresztre feszítését, aki különleges jelentőséggel bírt a kereszténység kialakulása és fejlődése szempontjából. Alapul véve létezését, amelyet a rendelkezésünkre álló irodalmi források alátámasztanak. A tanulmány szerzője jó olvasást kíván azoknak, akik Mária Magdolna személyét illetően érdeklődéssel fordulnak a kanonizált iratok mellett az apokrif irodalom felé.

Bevezető

Az irodalom-, és teológiatörténeti kutatások jelen állása szerint az újszövetségi, kanonizált biblikus hagyomány¹ keveset árul el Mária Magdolna személyéről. Megállapíthatjuk, hogy a rendelkezésre álló források csak tudományos feltételezésekre adnak lehetőséget, amelyek megnyugtató, egyértelműen kidolgozott karakterológiát nem állítanak fel személyéről és a keresztény hagyományban betöltött szerepéről. Igaz ez akkor, ha csak az egyházi kánon által hitelesnek tartott újszövetségi iratokat vesszük alapul. A következő oldalakon kísérletet teszünk arra, hogy bizonyítást nyerjen a feltételezés: Mária Magdolna Jézus tanítványa volt, rendelkezett az apostoli megbízatással, jogosítvánnyal. Jézus közeli növendékeinek egyikeként szenvedte el a Megváltó keresztre feszítését, aki különleges jelentőséggel bírt a kereszténység kialakulása és fejlődése szempontjából. Alapul véve létezését, amelyet a rendelkezésünkre álló irodalmi források alátámasztanak.

A kutatási szegmens megjelölésénél előre kívánom bocsájtani, hogy a következőkben Mária Magdolna apostoli hatóságának bizonyítására koncentrálnunk, s annak teológiatörténeti jelentőségére. A manapság oly népszerű témára², a Jézussal való személyes kapcsolatára nem térünk ki. Még akkor sem, ha az apokrif Fülöp evangéliumában, konkrétan olvashatunk Jézussal való hitvesi kapcsolatáról³.

Jelen dolgozat írója bízik abban, hogy a rendelkezésünkre álló dokumentumokból az apostoli hatóság egyértelműen megállapítható és bizonyítást nyer, ugyanis a tézis bizonyításában nincs könnyű dolgunk. Mária Magdolna személye és apostoli illetékessége a keresztény hagyományban igen kérdéses. Egyfajta következtető és feltételező módszerrel juthatunk felismerésekhez, amelyekkel ismereteink gazdagodhatnak. De hozzá kell tennünk, nyomozásunk eredményei nagyobb részben olyan források útján jutnak napvilágra, amelyeket mellőzött az egyházi kanonizáció vagyis az egyház nem tartotta azokat hitelesnek. Mégis ezek az anyagok fellelhetőek a mindennapokban, olvashatók, s általuk a tanulmány összefoglalásában leírt kutatási eredmények ellenőrizhetőek.

A tézis bizonyítási folyamatában, dolgozatunkban elsőként az apostoli hatóságot (I.) definiáljuk. A vizsgálati módszerünket segítő főbb részleteket a Tamás evangéliumból (II.) és a gnosztikus irodalomból (III.) ismerhetjük meg, majd Mária Magdolna személyének irodalomtörténeti fejlődését tekintjük át a korai hagyomány időszakában (IV.).

Dolgozatunkban a kánon Máté, Márk, Lukács és János evangéliumát hívjuk segítségül, az ószövetségi Bírák Könyvét valamint az apokrif iratok⁴ közül a Tamás hagyományból legkorábban született⁵ Tamás evangéliumát, majd Mária evangéliumát és a Pistis Sophiát. Az Egyetemes Lexikon cikkelyei és a Lectorium Rosicrucianum, Az arany rózsakereszt szellemi iskolája című kiadványban „Belső és külső kereszténység” című tanulmány ugyancsak segíteni fogja munkánkat. Targyaljuk még a hagyomány irodalomtörténeti fejlődésének társadalmi, teológiai, történelmi hátterét, amelyhez útmutatóként szolgál Judith Hartenstein: Mary Magdalene the Apostle - A Re-interpretation of Literary Traditions? című publikációja, valamint Vanyó László: Az ókeresztény egyház irodalma I; Benyik György: Az újszövetségi szentírás keletkezés-, és kutatástörténete, Jan Van Rijckenborgh: A Pistis Sophia gnosztikus misztériumai irodalmi források segítenek majd bennünket eljutni a bizonyító erejű következtetésekig.

¹ A kanonizált szinoptikus evangéliumok (Máté, Márk, Lukács), és a kanonizált János evangéliuma.

² A bulvársajtó előszeretettel foglalkozott a Jézus és Mária Magdolna közötti kapcsolatáról az utóbbi időben. Jelen tanulmány szerzője a viszony tárgyalásától eltekint.

³ „Hárman voltak (akik) folyton az Úrral mentek: az édesanyja, Mária, anyja nővére, és Magdaléna, akit hitvesének hívtak. A nővére (az Úré), az anyja és a hitvese neve ugyancsak Mária volt.” - Fülöp evangéliuma 32. vers.

⁴ Ismeretlen eredetű, az újszövetségi kánonból kizárt vallásos könyveket jelentenek az apokrif iratok. – Vanyó László alapján. (Vanyó László: Az ókeresztény egyház irodalma I. Jel Kiadó. Budapest, 2000. 142. o – Továbbiakban: Vanyó.)

⁵ Az időrendiséget Judith Hartenstein: Mary Magdalene the Apostle - A Re-interpretation of Literary Traditions? tanulmánya állapítja meg. (www.lectio.unibe.ch; Letöltés dátuma: 2013. április 2.)

I. Mária Magdolna, mint apostol?

A Megváltó tanítványai apostoli hatósággal rendelkeztek. Az „apostol” egy különleges kifejezés, amelyet a hagyomány különbözőképpen értelmez, de alapul vehetjük azt a széles körben elfogadott megállapítást, miszerint egy apostolnak megbízása van a tanításra, és igehirdetésre. Erre az apostolok Istentől kaptak megbízást Jézuson keresztül. Tehát tanítás, megbízás, megjelenítés és igehirdetés, így lehet definiálni az apostoli illetékeséget.⁶

A katolikus egyház által kanonizált iratokból csak férfi nemű apostolokat ismerhetünk, amelyek Jézus közvetlen környezetében voltak. Még Benyik György teológus professzor nagy gondossággal készült, hiánypótló munkájából is - amely az újszövetségi szentírás keletkezés-, és kutatástörténetét vizsgálja – csak tizenkét férfi tanítványt ismerhetünk meg.⁷ Benyik az újszövetségi forrás alapján a következő tanítványokat mutatja be, akikkel az egyház által hitelesnek tartott iratokban találkozhatunk: Péter, András, Jakab, Zebedus fia – János, Fülöp, Bertalan, Tamás, Máté a vámos, Jakab – Alteus fia, Tádé, Simon a zélóta⁸, Iskarióti Judás.⁹ A felsorolásban egyetlen női névvel sem találkozhatunk, tehát Mária Magdolnát eszerint nem jegyzi a római katolikus teológia – eddig - Jézus tanítványaként. Az Újszövetségben, és az apokrifekben találkozhatunk a nevével¹⁰, tehát létezése valószínűsíthető, de a tárgyalt kontextusban, az apostoli intézmény vonatkozásában az egyház Mária Magdolnát nem sorolja József fiának tanítványai közé. Idézett könyvében az újszövetség - kutató még hozzáteszi, akadtak olyanok is, akik bár elfogadták Jézus tanításait, nem mindenki tartott vele. Voltak tanítványai Jeruzsálem környékén is, de nem voltak vele napi kapcsolatban.¹¹ Tehát még ebből a bővített halmazból, a tanítványok tágabb köréből sem lelhetünk olyan említést, vagy utalást, amely alapján bizonyítékot találunk arra, hogy Mária Magdolna apostoli hatósággal rendelkezett, aki ugyanúgy megbízást kapott az igehirdetésre és tanításra, mint az előbbieken nevesített Krisztus környezetében élő férfi tanítványok.

II. Tamás evangéliuma

Tézisünk bizonyításában eddig összefoglalhatjuk, hogy a fentiek alapján Mária Magdolna létezett, hiszen említi az Újszövetség, ám nem volt apostol, mivel a kánon alapján erre bizonyítékot nem találunk. A cél érdekében ne elégedjünk meg ezzel az eredménnyel. Továbblepve, az apokrif irodalomban azonnal egy érdekességre bukkanhatunk.

A Krisztus után 50 körül íródott Tamás evangéliumában¹², az utolsó versben találkozhatunk Máriával:

„Simon Péter mondta nekik: Bárcsak távozna Mária közülünk, mert az asszonyok nem méltóak az életre! Jézus mondta: Íme, én biztatni fogom őt, hogy férfivá teszem; hogy ő is élő szellemmé legyen, amely hozzátok, férfiakhoz hasonlít. Mert minden asszony, aki férfivá lesz, be fog menni a mennyek királyságába.”¹³

Ezek a sorok támaszt tudnak adni kutatásunkhoz. Olvasatomban a verset a következőképpen értelmezhetjük. Tamás evangéliuma egy csoporton belüli viszályt ír le, amelyet Jézus lecsendesít. A tanítványi csoport egyik tagja, Péter - a hagyomány szerint a későbbiekben a keresztény egyházat, a pápaságot megalapító apostol, a köszikla¹⁴, s aki előbb halász volt¹⁵, majd Jézus közeli tanítványainak egyike lett – a csoportnak nemtetszését fejt ki, hogy Mária közöttük van, s áhítja annak távozását. Elsőként meg kell állnunk, hogy tisztázni tudjuk kiről is van szó, ki lehet ez a Mária, akiről Péter beszél.

Több olyan nőt is ismerhetünk, akiket Mária névvel illet a hagyomány. A legelső Szűz Mária, Jézus anyja. Megismerhetjük Mária Magdolnát, aki a szinoptikusoknál¹⁶ és Jánosnál, Jézus sírjánál jelenik meg¹⁷ és kerül említésre. Lukács ír még Jézus női

⁶ Judith Hartenstein: *Mary Magdalene the Apostle - A Re-interpretation of Literary Traditions?* (www.lectio.unibe.ch; Letöltés dátuma: 2013. április 2.)

⁷ Benyik György: *Az újszövetségi szentírás keletkezés-, és kutatástörténete* (JATEPress Kiadó, Szeged. 2004.) – Továbbiakban: Benyik.

⁸ Krisztus idején s az utána következő évtizedekben a zsidóságon belül, egy fanatikus, radikális irányzatot képviseltek Palesztinában, legfőképpen a zsidó fölkelés idején, Kr. u. 67-70 – ben. (Egyetemes Lexikon. Magyar Könyvklub. Budapest, 2001. 998. o.)

⁹ A felsorolt tanítványok – Benyik. 209. o.

¹⁰ Máté, Márk, Lukács és János evangéliuma az Újszövetségben, valamint az apokrif irodalomban találkozhatunk még vele Tamás és Mária evangéliumában, valamint Jézus Krisztus Szófiájában.

¹¹ Benyik György már idézett művéből - Brown, R. E.: *The Community of the Beloved Disciple*. New York 1979. alapján.

¹² Az időpontot a „Belső és külső kereszténység” című tanulmány határozza meg. (Lectorium Rosicrucianum –Az arany rózsakereszt szellemi iskolája. 2010/4 kiadvány.)

¹³ Tamás evangéliuma 114. vers – Továbbiakban: Tamás.

¹⁴ Máté evangéliuma (Továbbiakban: Máté.) 16: 18 – 19. - Jézus kijelenti, hogy Péter a köszikla, amelyen felépíti anyaszentegyházát.

¹⁵ Márk evangéliuma (Továbbiakban: Márk.) 1: 16.

¹⁶ Szinoptikus (a szinoptikus görög szó és jelentése: együttlátó) evangéliumok az Újszövetség közös forrásokra visszavezethető és azonos szemléletmódot mutató első három evangéliumát (Máté, Márk, Lukács) jelentik. (Egyetemes Lexikon. Magyar Könyvklub. Budapest, 2001. 881. o.)

követőiről, közöttük Mária Magdolnáról, akiből Jézus hét ördögöt űzött ki¹⁸. Mária néven ismerhetjük még Jakab anyját¹⁹, Márknál és Lukácsnál. Máté említ még egy nőt, akit ugyancsak Máriaként neveznek²⁰, de itt további részlet nincs a szereplő kilétét illetően. Márk még egy nőt mutat be nekünk, Máriát, Józse anyját²¹, aki Mária Magdolnával együtt érkezik meg Jézus sírjához.

A legkorábban íródott forrásunkhoz visszatérve, Tamás evangéliumában – véleményem szerint - Mária Magdolnával találkozhatunk. Ez a meglátásom, hiszen ha Péter Jézus anyjáról beszélne, Máriát biztosan jelzővel ékesítette volna a szerző. Másrészt így biztosan nem beszélhetett Jézus az édesanyjáról: „*Íme, én bízni fogom őt, hogy férfivá tesz; hogy ő is élő szellemmé legyen, amely hozzátok, férfiakhoz hasonlít. Mert minden asszony, aki férfivá lesz, be fog menni a mennyek királyságába.*”²² Hozzáteszem, Szűz Mária istenszülő mivoltát és ebből eredő rangját itt nem devalválta volna ilyen kontextusban Tamás²³, de akár más művek esetében sem találunk erre példát, ahogyan az egyébként az ókori zsidóságnál a nők státuszával kapcsolatban megszokott és általános volt. Így találunk magyarázatot Péter idézett kijelentésében a szereplő személyre. Tehát megtaláltuk Mária Magdolnát.

Ez után kérdés még az is, mi lehet annak hátterében, hogy Péter Mária távozását kéri a csoportból.

Indoklasként figyelembe kell vennünk, hogy az ókori zsidó társadalomban a nők igen nagy kiszolgáltatottságban éltek. A férfiak használati tulajdonuknak tekintették feleségeiket. Az asszony úgy szólította urát, mint a rabszolga a gazdáját, vagy, ahogy szolgál a királyt. Az asszony kötelessége az izraeli családban a házimunka, a nyáj őrzése, a szántóföldi munka, a kenyérsütés és ruhaszövés volt.²⁴ Közéleti szerepet nem tölthettek be, bár erre voltak kivételek, például Debora próféta esetében, aki bíró volt Izraelben, s elébe járultak a zsidók törvénykezésre.²⁵ Így megnyugodhatunk a felől, hogy Mária Magdolna is lehetett egy tanítvány, egy apostol ellenére, hogy a társadalmi szokásokkal ez ellentétes volt, s ez adhat igazán magyarázatot Péter viselkedésére. Az attitűd hátterében a görög szellem hatása nyugodhat, amely alól a zsidó társadalom sem tudta kivonni magát teljesen, még akkor sem ha leginkább ellenállt neki.²⁶ Az izraeli nők helyzete köszönhető volt a fokozatosan elterjedő, és teret nyerő hellén kulturális áramlatnak, amely befolyásolta a társadalmi berendezkedést is²⁷, s talán a jelenség alfáját a judaista társadalomban az ószövetségi bűnbeeséssel is magyarázhatjuk²⁸, amely teológiai nézet az erősen vallási alapú zsidó társadalomba beágyazódott.

Fejtegetésem szinonimájaként –, hogy Mária Magdolna egy kivételes helyzetben volt - olvashatjuk Benyik György idézett művéből azon jellemzést, miszerint Jézus magatartása és személyisége teljesen ellentétes volt a korabeli rabbinikus magatartással. Oktatási módszere a filozófusokéhoz volt hasonlatos. Különlegesen bánt a nőekkel is, akik állandóan megtalálhatóak voltak a követői között, ami a rabbi, a zsidó papok esetében elképzelhetetlen lett volna.²⁹

Amennyiben az eddigi apró mozaikokból kell összeraknunk Mária apostoli pozícióját – tehát, hogy Jézus tanítványai között kereshetjük -, akkor a következő összegzésre jutunk. Mária, Jézus tanítványai között foglal helyet, bár ez szemben állt a zsidó szokásokkal. Péter így fogalmaz: „*az asszonyok nem méltóak az életre*”³⁰. Péter radikális kijelentését tompíthatja, hogy ha metaforaként értelmezzük artikulációját. Tehát a „Köszikla” Máriát, s rajta keresztül általánosan a nőket nem tartotta arra méltónak, hogy Jézus tanításain keresztül megismerjék az üdvösséghez vezető utat. Abban az időben a zsidó társadalmi normáknak ez megfelelő, természetes gondolkodás volt. Péter szélsőségesnek tűnő viselkedésére még magyarázatul szolgálhat, hogy Jézussal erős bizalmi viszonyban volt Mária, egy kivételes, kitüntetett pozícióban a tanítványok között, s ez Péter apostol zavarhatta. Ám, ahogyan azt a bevezetőben megállapítottuk, evvel az iránnyal, a személyes kapcsolattal jelen tanulmányban nem foglalkozunk.

Az eddig megvizsgált részek alapján, összefoglalásunk még mindig kevésnek hathat ahhoz, hogy valóban megbizonyosodjunk arról, Mária Magdolna apostol volt.

¹⁷ Máté. 27:61; 28:1; Márk. 15:47; 16:1; János evangéliuma 20:1; 20: 13 – 17.

¹⁸ Lukács evangéliuma 8:2.

¹⁹ Márk. 16:1; Lukács. 24:10.

²⁰ Máté. 27:61.

²¹ Márk evangéliuma 15:47.

²² A már idézett Tamás evangéliuma 114. vers.

²³ Tamás = Tamás evangéliuma

²⁴ Benyik .60. o.

²⁵ Ószövetség - Bírák Könyve 4 – 5.

²⁶ Vanyó. 21. o.

²⁷ A nők például közéleti feladatokat nem láthattak el, nem volt szavazati joguk, alacsonyabb rendűek voltak a férfiaknál.

²⁸ Éva kíváncsiságának köszönhető a Paradicsomból való kiűzetés.

²⁹ Benyik. 208. o.

³⁰ Tamás.

III. A gnosztikus irodalom

A gnózissal³¹ ismerkedve már közelebb juthatunk a megoldáshoz. Egy ugyancsak kánonon kívüli szövegből, a II. században keletkezett Pistis Sophia – ből³² már konkrét választ kaphatunk a tanulmányunk címében szereplő kérdéseinkre. Részlet a Pistis Sophia - ből:

„A Megváltó szavait hallva Mária egy órán át a levegőbe meredt, majd így szólt: Uram, parancsold meg, hogy nyíltan beszéljek! - Jézus, az irgalmas pedig így válaszolt Máriának: Mária, te áldott, akit én tökélyre viszek a magasságok minden misztériumában, te, akinek szíve testvéreidnél is jobban a mennyek birodalmára irányul, szólj hát nyíltan!”³³

Tehát a fenti idézet alapján Mária a Megváltó tanítását hallgató apostolok között foglal helyet, Jézus tanítványaként. A csoporton belüli kivételes helyzetét egy további részlet bizonyítja:

„Amikor Mária elhallgatott, Jézus így szólt: Jól mondad, Mária! Áldott vagy te az asszonyok között a Földön, mert te leszel a legnagyobb bőség és legmagasztosabb beteljesülés.”³⁴

A Pistis Sophia-t olvasva megállapíthatjuk, hogy minden tanítvány közül dolgozatunk főszereplője lehetett az a személy, aki a legbeavatottabb volt Krisztus misztériumaiban.

Érdekes egy másik gnosztikus iratot is megismernünk, Mária evangéliumát³⁵, amelyben ugyancsak bizonyítást találunk Mária Magdolna apostoli minőségére. Az evangélium kopt – szahidi nyelvű kéziratban maradt ránk,³⁶ amelyből az első hat oldal elveszett, az evangélium így a közepén kezdődik. A műnek két része van, az elsőben Jézus tanítványaival beszélget, közöttük Mária Magdolnával is. A másodikban Jézus tanításait Mária adja át szavakban Péter apostolnak, aki nem hiszi bizonyítottnak Mária állításait, de később könnyei meggyőzik a férfi tanítványt.³⁷ A későbbi, Péter és Mária között történő dialógusból kiderül, hogy főszereplőnek kitüntetett szerepe volt a tanítványok között:

„Péter mondta Máriának, Nővér, tudjuk, hogy a Megváltó a nők közül téged szeretett a legjobban.”³⁸

Így alapul vehetjük, hogy a Mesternek Máriával volt a legbensőségesebb kapcsolata.

A gnózisból kiemelt forrásokat összefoglalva: tisztán mutatják számunkra Mária Magdolna apostoli minőségét. Az iratok alapján a tanítványok közé sorolhatjuk Őt, akinek női minősége ellenére³⁹ is helye van az apostolok között, sőt a Mária evangéliumából idézett sorok alapján feltételezhetjük, hogy Jézusnak több női tanítványa is volt, akik közül Mária Magdolna kiemelt helyet kapott.

IV. Mária személye a korai hagyományban

A dolgozatot nem véletlenül kezdtük a Krisztus után 50 évvel íródott Tamás evangéliumával, amelyet az ősegyház egyik dokumentumának tekinthetünk. A Pázmány Péter Római Katolikus Hittudományi Akadémia kiadványában, amely az újszövetségi alapismereteken belül az ősegyház életét tárgyalja, Tarjányi Béla a kiadvány írója azzal kezdi bevezetőjét, hogy az ismert, újszövetségi kanonizált evangéliumok⁴⁰ az újszövetségi gyűjteménynek nem az első írásba foglalt keresztény iratai.⁴¹ Tehát az ismeretes újszövetségi írások valamely más irodalmi források alapján születhettek.

³¹ Krisztus születése idején elterjedt vallási – filozófiai irányzat, a megváltást a misztikus, mélyebb tudástól várta, a kereszténységbe is behatolva eretnokségek sorozataként jelentkezett. Felfogásának lényege az, hogy a világnak két, örök ősi oka van, amely a jó (fény) és a rossz (sötétség) harca. (Egyetemes Lexikon. Magyar Könyvklub. Budapest, 2001. 329. o.)

³² A gnosztikus iratot, a Pistis Sophiát, amelyet a Krisztus utáni II. században élt, alexandriai születésű ismert gnosztikusnak, Valentinusnak tulajdonítanak, A. Askew londoni orvos fedezte fel a XVIII. századmásodik felében. Askew halála után az iratot 1785-ben megvásárolta a londoni British Museum, ahol azóta is fekszik Codex Askewia-nus címen. – Jan Van Rijckenborgh: A Pitis Sophia gnosztikus misztériumai című könyve alapján. (Első magyar kiadás. Rosekruis Pers – Haarlem – Hollandia. 2005. 7. o.)

³³ Jan Van Rijckenborgh: A Pitis Sophia gnosztikus misztériumai (Első magyar kiadás. Rosekruis Pers – Haarlem – Hollandia. 2005. 32. o.)

³⁴ Jan Van Rijckenborgh: A Pitis Sophia gnosztikus misztériumai (Első magyar kiadás. Rosekruis Pers – Haarlem – Hollandia. 2005. 33. o.)

³⁵ Mária evangéliuma a kopt nyelven íródott Berlini kódexben található, amely már a 20. század előtt is ismert volt.

³⁶ Benyik. 115. o.

³⁷ Benyik. 116. o.

³⁸ Részlet az angol nyelven napvilágot látott Mária evangéliumából (www.maryofmagdala.com). A kopt nyelvű kézirat jelenleg csak angol, német és orosz nyelven olvasható.

³⁹ Utalás Péter kijelentésére a Tamás evangéliumában.

⁴⁰ Márk, Máté, Lukács és János evangéliuma.

⁴¹ Benyik. 229. o.

Órigenész és Euszebiosz tanúságtételére alapozva, a kanonizált evangéliumok keletkezését Benyik György idézett könyvében Máté, Márk, Lukács és a végén János evangéliumát szerepelteti sorrendben. De hozzáteszi, hogy más sorrendiség is ismert és elfogadható. Munkájában kihangsúlyozza, hogy tekintélyes kódexek támasztják alá az ismert sorrendiségtől való eltérést. Így ismert azon állítás is, miszerint Máté és Lukács szövege egymásból eredeztethető, valamint ismert olyan tanulmány is, amely szerint János evangéliuma született előbb, majd ez alapján egy Máté, Márk és Lukács sorrend állítható fel.⁴² A tekintélyes teológusnak igaza van abban, hogy az időrendiség megállapítása nehézkes, hiszen Ő maga is könyvének későbbi oldalain Márk evangéliumát datálja elsőnek, amikor leírja, hogy a forrás a Palesztinán kívüli zsidó keresztények számára készült Krisztus után 65 – 70 körül,⁴³ majd 70 – 75 közé teszi Máté evangéliumát⁴⁴ és Lukács evangéliumának születését 70 – 90 közötti időszakhoz köti.⁴⁵

Ha ezt a sorrendiséget vesszük alapul – amelyet más, Tamás evangéliumát kutató források is alátámasztanak - akkor Mária Magdolna személyének ábrázolását az irodalom-, és teológiatörténeti fejlődést valamint a változásokat figyelembe véve kell vizsgálnunk. Tamás evangéliuma alapozza meg Márk evangéliumát, majd ebből születik Máté és Lukács evangéliuma, akiknél erős átfedéseket ismerhetünk, tehát a két evangélium egymást táplálta. Ezután a sorban János evangéliuma következik, amely Krisztus után 90 és 120 között született, s ott vannak még a gnózisban helyet foglaló Pistis Sophia és Mária evangéliuma, amelyek ugyancsak a II. század végén születtek.

Mária Magdolna karaktere a következőképpen alakult a korai hagyományban. „Simon Péter mondta nekik: Bárcsak távozna Mária közülünk, mert az asszonyok nem méltóak az életre!”⁴⁶ A Tamás evangéliumában Mária Magdolna apostolként, a tanítványok között foglalt helyet. Ebből következik Márk evangéliuma, ahol már csak a Megváltó keresztre feszítésénél van jelen más asszonyok között, majd a sírhelyen Neki mutatkozik meg először a feltámadt Krisztus.⁴⁷ De Márk szűkszavú. Nem tesz arról említést, hogy Mária Jézus tanítványai között lenne. Máté sem bőbeszédű, ám egy értékes momentummal ajándékoz meg bennünket. Mária ugyancsak Jézus temetésénél jelenik meg egy nőkből álló csoportban, majd egy asszonnal együtt találkozik Isten fiával, amikor Krisztus felkéri Őt hírvivőnek. Megbízta, hogy vigyen üzenetet tanítványainak feltámadásáról, mert találkozni kíván velük Galileában, majd átadja az apostoli felkérést a férfiaknak. Ezt a momentumot ki kell emelnünk, mert dolgozatunk témáját tekintve nagy jelentőséggel bír: az apostolok Mária Magdolna által nyerik el hivatásukat azzal, hogy az Ő elhívására találkoznak Jézussal Galileában.⁴⁸ „A tizenegy tanítvány pedig elméne Galileába, a hegyre, a hová Jézus rendelte vala őket.”⁴⁹ Máté szerint Galileában már csak tizenegy tanítvány találkozik Jézussal. Ki lehet az utolsó tag, aki nincs ott Galileában? Lehetséges, hogy Mária Magdolna hiányzik a csoportból? Feltételezhető, hiszen Ő előbb megkapja az apostoli felkérést Jézustól, amikor megbízást kap a tanítványok értesítésére.

Az időrendi fejlődésben továbblépve, Lukács említést tesz Mária Magdolnáról, akiből hét ördögöt űzött ki a Megváltó.⁵⁰ Nála csak más asszonyokkal együtt jelenik meg a történet végén, Jézus sírjánál.⁵¹

János az evangéliumában csak a végén, a keresztre feszítésnél mutatja be nekünk a dolgozat főszereplőjét. Jézus anyjával, és más asszonyokkal együtt szerepelteti az evangélista, majd a sírnál tűnik fel újra. Az itt olvasható Jézus és Mária közötti párbeszéd jelzéssel bír, amelyből ugyancsak következtethetünk a tanítványi mivoltra.⁵² Ha ezt az árulkodó epizódot megfigyeljük, megállapítható, hogy János evangéliuma eltér a szinoptikus evangéliumoktól,⁵³ ugyanis a többi kánoni újszövetségi irattal ellentétben nála már található utalást Mária Magdolna apostoli szerepére. Nem véletlenül, hiszen ez az evangélium is a II. században született, a kánonon kívüli két említett szöveggel a Pistis Sophiával és a Mária evangéliumával együtt, ahol Mária Magdolna már apostolként tűnik fel újra.

⁴² Benyik. 231. o.

⁴³ Benyik. 261. o.

⁴⁴ Benyik. 280. o.

⁴⁵ Benyik. 280. o.

⁴⁶ Tamás.

⁴⁷ Márk. 15:40; 15:47; 16:1; 16:9.

⁴⁸ Máté. 27:56; 28:1; 28:9; 28:10; 28:16 – 20.

⁴⁹ Máté. 28:16.

⁵⁰ Lukács. 8:2.

⁵¹ Lukács. 24:10.

⁵² Mária Magdolna „Rabbóni” – nak, vagyis mesternek nevezi Jézust a találkozás alkalmával. A megszólításból mester és tanítvány közötti kapcsolatra gondolhatunk. (János evangéliuma 20:16.)

⁵³ János evangéliuma 20:1; 20:13; 20: 16-18.

Összefoglalás

Arra a kérdésre, hogy tekinthetünk-e apostolként Mária Magdolnára, az ősegyházban született Tamás evangéliuma, valamint a II. század végi Pistis Sophia és Mária evangéliuma ad konkrét segítséget. Mária Magdolna ezekben apostolként jelenik meg. A szinoptikusok konkrétumok nélkül bízzák képzeletünkre Mária tanítványi szerepét. Az újszövetségben egyedül János története közelít az említett apokrif iratokhoz, miszerint Mária Magdolna apostol lehetett. Érzékelhető az egymásra való hatás, hiszen a Pistis Sophia, a Mária evangéliuma, és János evangéliuma is a II. században születtek.

A korai hagyományban így egészen pontosan három korszakot, és három látásmódot különböztethetünk meg. Az első az ősegyház látásmódja, amely közvetlenül Krisztus után még őrzi azon hagyományt, miszerint Mária Magdolna Jézus közeli tanítványa volt, amely apostoli mivoltára enged következtetni. A második a kanonizált látásmód, amelyen belül mind a szinoptikusoknál mind Jánosnál egy mellékes szereplőként bukkanhatunk Máriára, s talán Jánosnál – amely már egy későbbi irat a többi háromhoz képest - érzékelhetjük halványan a közeli, tanítványi kapcsolatot. S a harmadik, a II. századi látásmód, ahol már ugyancsak apostolként találkozhatunk Mária Magdolnával, amely visszanyúlik az ősegyházhoz, a korai Krisztus utáni folklórt folytatva.

Jelen dolgozat arra tett kísérletet, hogy bizonyítást nyerjen Mária Magdolna apostoli illetékessége, s választ találjunk arra, milyen jelentőséggel bírt a korai, keresztény hagyományban. Megállapíthatjuk, hogy amennyiben hitelesnek tekintjük az apokrif iratokat, akkor a kanonizált evangéliumokkal együtt, mint irodalomtörténeti források arra engednek következtetni, hogy a korai hagyomány egy kivételes szerepet szánt Mária Magdolnának.

Jézus tanítványaként ismerhetjük meg Őt, aki kísérője volt a Megváltónak földi misztériumában. Nagy feladattal bírt, hiszen neki szánja a biblikus hagyomány az örömhír közvetítését. A Megváltó felkérte, hogy továbbítsa a feltámadás, az örömhír üzenetét. Az apostolok Mária Magdolna közvetítésével nyertek lehetőséget az igehirdetésre és tanításra, hiszen Jézushoz Ő irányítja a tanítványokat Galileába. Mária Magdolna személye és jelentősége mára méltatlanul feledésbe merült, alakja – a dolgozatunkban szereplő irodalmi források alapján - legalább olyan fontos, mint az egyházalapító Péteré. Mária Magdolna apostol volt, az apostolok apostola, a korai hagyomány szerint Ő találkozott először a feltámadás után Jézussal.

Felhasznált irodalom

- ✚ Benyik György: Az újszövetségi szentírás keletkezés-, és kutatástörténete (JATEPress Kiadó, Szeged. 2004.)
- ✚ Egyetemes Lexikon (Magyar Könyvklub. Budapest, 2001.)
- ✚ Fülöp evangéliuma
- ✚ Jan Van Rijckenborgh: A Pitis Sophia gnosztikus misztériumai (Első magyar kiadás. Rosekruis Pers – Haarlem – Hollandia. 2005)
- ✚ János evangéliuma
- ✚ Judith Hartenstein: Mary Magdalene the Apostle - A Re-interpretation of Literary Traditions? (www.lectio.unibe.ch)
- ✚ Lectorium Rosicrucianum (2010/4 kiadvány.)
- ✚ Lukács evangéliuma
- ✚ Márk evangéliuma
- ✚ Máté evangéliuma
- ✚ Mária evangéliuma (www.maryofmagdala.com)
- ✚ Ószövetség – Bírák Könyve 4 – 5.
- ✚ Pistis Sophia
- ✚ Tamás evangéliuma
- ✚ Vanyó László: Az ókeresztény egyház irodalma I. (Jel Kiadó. Budapest, 2000.)

FARKAS, László Róbert: Can We Consider Mary Magdalene an Apostle?

We attempt to confirm on the next pages that Mary Magdalene was a pupil of Jesus and she had an apostolic commission, and rights. She suffered like one of a close pupil of Jesus when he was crucified. Mary Magdalene had special significance in terms of the emergence and development of the Christianity, based on her existence which was described in the available literary sources. The author of the study wishes good reading, for those who are interested in Mary Magdalene, and not just the canonized documents but the apocryphal literature as well.

László Péter Sándor : Hadiút volt – a „Nagy selyem út” ?

A Bevezető elé... Mindenek előtt járjuk kissé körbe hogyan lehetett itt az Ezredfordulón, Millennium (építések, vasút, hidak, világkiállítás), és a Horthy korszakban (dieselelésítés, kikötőépítés, iskolák, országúthálózat, kutatóhelyek, ipari fejlesztőintézetek) kétszer is szinte-hogy valósággal „kirobbanó” fejlődés szemtanúi lehetünk... Voltak – e ennek az innovációs készségnek szerves történelmi, kulturális antropológiai előzményei?

Miféle kérdés feltételezés, felvetés is ez? S téve – ekkora történelmi ugrással? mármint, hogy voltak e ténylegesen történelmi, sőt őstörténelmi előzmények? Történetileg vajon indokolt-e, „jogosan” állítható-e egyáltalán - főleg indítékként - mindez?

Tudjuk: még a Pannoniában szóba-kerülő térrészben, így e terület „szívéhez” közeli¹ Göcsej és az Őrség, Hetés, Vendség(?) (irodalom: 3,8) volt a hunság egyik fő pannon megtelepedési szállásterülete (gyepük), belőlük nőttek ki talán a székely szállások (Göcsej?), de Sztrabón szkitákat is említ Délvidékről, Geographica c. csodálatos művében, és maga Anonymus is szklavinok- elnevezéssel- néven szólítja meg az)itteni) szkíta maradékot.

Commodus császár környezetében szereplő iratok szarmata - egyféle sajátos Jazig-Föderációról emlékeznek erre felé. Történelmi tény hogy ő kibékült a „barbár” szarmatákkal.

*A másik közelítés az ipari innováció benne - a vasgyártás Kievtől a Sajó völgyéig igencsak jelentős volt ca. 700-1100-ig. Tudjuk **Andronovótól**- Kiejvig a vasipar már megelőzőleg működött, ércet bányászott, gyepvasércet gyűjtött, sőt metallurgiai műhelyeket telepített egész Keletig kihatólva a Bajkálig, sőt tovább Kínáig.*

Egész más „vasművek” voltak ezek, mint a maiak. (Sajó térségében hetet ástak ki a régészek, mára már ismeretes az eredeti kialakításuk, felszereltségük). Egyre inkább kiderül hogy itt –a Nagy Selyem út ezen Nyugati végén hozták létre azon műhelyeket amelyekkel a magyar-szablya készült. Akkor ez „csúcstechnika” volt. (De nem csak akkor, valószínű a damaszkuszi technológiára is hatással lehetett).

A hadtörténelem megállapítja, ez a dicsőséges technológiai-kor s talán mentalitásában - a huszár kor végéig tartott. Egyik kitűzött célunk- ne legyen „reflexből” komolytalan az, aki vallja a szkíta-hun- magyar rokonságot. És ennek kapcsolatát a „szkíta sávval” azaz a Nagy Selyemúttal. Ezt az utat akkori idők „innovációs folyosójának” tekinthetjük. Ebben a sávban- talán megfelelő név a „szkíta sáv” - nemcsak a – fűszereken, ékszereken túl - metallurgiai ismeretek, de a kocsiszervezet, fegyverzetek, termények is itt terjedtek (Irodalom: 9,11,12). Ezt nyilván a román és a szláv-szerb-szlovák történészek –egyike, másik fájjalja, de valljuk be ütemesen újralesztett lobbija kelti maga körül... feszült kutatási légkör a dáko-román súlyú elméletekkel, egyetlen vággyal, a szlovákok szkíta-szarmaták elmélete, tetejében most jöjjön a lefoglalt „szkíta-szlovák” rokonítás „fennkölt” eszméje.²

Mindegyik nép (Szkíta, hun, székely, de (a pártus is a méd is és a szasszanida- iráni is) alapvetően „területfejlesztésileg” gyepükkel dolgozott. (Irodalom: 10)

De nézzük az egzakt öröklést! Nos, ebben felmerül: Lehet –e összekötni a belső-ázsiai géncentrumokat a Szarmata-síkkal és a Tisza-folyó felső vidékével. És lehet e ugyanezt tenni az Andronovóval, illetve Yamnaja-horizonttal, illetve a kurgánosok népével (Kurgan horizont) ?

A gének áramlása – kísérletesen, vagy megtapasztalt minták révén - nehezen érhető tetten. Az áramlás (drift- a „szkíta-gén-R1a1a –ami tulajdonképpen nem egy gén, hanem marker csoport) néha szűk hegyi patak völgyeken (pl. Balkár) halad tova: Itt gén-diverzifikálás nehezen térképezhető. Am lényegesen más, s egyértelműbb statisztikailag a helyzet a géncentrumokkal... A géncentrum haplotípussal – annak százalékos előfordulásával - leábrázolható. R1a emberi y-kromoszóma egyes definiálható szerelvénycsoportjában lévő (lokalizált) haplocsoport esetében pl. ez egy „piskóta-szerű”-en Eurázsia-térképre felrajzolható alakzat. Ennek egyik „kiszélesedése” e tájékon- azaz Ny-on van. Ez fel a Lagoda-tóig le a Szarmata síkság, mifelénk a Tisza és Prut –felső hegyes, havasi eredése; elvékonyodása pedig a Kaukázus É-Ny-i keskeny völgyeiben (kb. svan, balkár vidék), a Kelet-i kiszélesedésében pedig Hunza, Gilgit: ÉK-Pakisztán, Turfán Tuva vidékén. Az folyamat időtartományt tekintve 7000 év alatt, azaz úgy Kr. e 17 000- 10 000-ben jöhetett létre (mármint az R1a diverzifikálódása biodiverzitás-jelleggel), s képződött az M17-hez köthető ún. R1a1 haplotípus-„verticillum” Kr. e 17 000? –ben, ez Kr e 10 000-re újabb verticillálódáson

¹ A Poetovo- Savaria- Morva kapu (Dévény) haladt az Aquielában „gyökerező” Borostyánkőút. Savariatól É-a minden bizonnyal (Sé-i lelet) kapcsolatban lehetett a Szkíta sávval, ehhez természetesen a Tabula Peutingeriana részletesebb tanulmányozására lenne szükség.

² Feledvén: hogy Kelet-Szlovákiában bújva túlvészelő hun falvak voltak, sőt Anonymus Délen még szkitákról is ír itt. Inkább higgyünk a mesternek, Anonymusnak, mint a szláv dákoromanistáknak.

(biodiverzitási lépés mutációval). Itt jelent meg az R1a1a1 a keleti (*szkíta, daka, szaka, tochar*) végen s a R1a1a7 haplocsoport a szarmát Ny-i „végen”. Starbo forrásai (már a historikumból feljegyezvén: Herodotosz, Ptoleimios) szerint a két népesség még egy azonos – azaz minimális dialektusbéli eltéréssel – közös *!!* nyelvet beszélt. (Mai kutatók közül Bakay Kornél véleménye is ez.)

A „Szkíta-sáv” nem volt eddig szóhasználatban. Kérdésként már közleedtünk hozzá, mégpedig a gyepű-probléma történeti-földrajzi fejtegetése okán. Melyik volt is a világ legkiterjedtebb gyepűje? s, nos, a – pontosan a dolgozat-címben megidézett – ún. „szkíta sávban” erre a kérdésre - az Északi és Déli Nagy gyepük rendszerében ez a világos válasz majd megtalálható. (Északon Bajkáltól északabbra (ilyen családfők vannak a tuvai nyelvben mint: Szeret), délen Tangut királyságtól délebbre, délkeletre Kína felé- maga a Mongol Gobi...

Van-e a gyepük melletti településeknek, településszerkezeteknek, háztípusoknak, védelmi-rendszer *típusoknak* valamiféle egyezése? Pl. ház-alaprajzok, házhomlokzatok. Háztoldalékok és alkotórészletek, ornamensek tekintetében? Ezt az un. Tárgyi néprajz- kutatás eléggé hűen kikutathatja mind egyes eltéréseiben, mind hasonlóságaiiban, ill. akár egyezéseiben.

1. Bevezető a „ Nagy Selyemút” néhány lehetséges magyarázatához.

A bevezetőben mindjárt praktikusán fölmerülhet a kérdés

- Kereskedelmi-network rész
- Kultúra-gondolkodás-mentalitás-zene (Pl. Hunza- völgyi dutár, Balkár -völgyek hegedű, főleg furulya, Utóbbi Juhász Z.). A hangszerek valószínűleg nem voltak kereskedelmi eszközök, inkább liturgikusak
- Innováció (főleg metallurgiai, fegyverkészítési) meghatározó folyosója nevezetesen a kelet, centrális Ázsia és a Kínai Birodalom számára?
- Hadi út (ez volt-e –csupán - a Nagy Selyemút?)
- vagy egyéb számosféle nagy lehetőség adódik (gén-áramlási/*drift* „szkítagen” folyosó, vándorlási ökológiai zöld folyosó³, népességrobbanások folyosója, stb...

Ha az ad. B. és ad. D. feltétel adott, akkor visszamehetünk a „vonaldíszes cserépedény” , de sőt méginkább időben a Yannaja horizont „elé”, tehát éppenséggel az Andronovó-kor mögé a prehistorikumba. (Yannaja azaz Kr. e. 4500- mögé). Ámde ha nem, akkor maradjunk meg csak Julianus és Marco Polo idejében a XII- XIII századokban kezdődő időszakban.

A.Kereskedelem és Antropológia. Az *Andronovói kultúra (kazah sztyeppektől Altáj térségig) – amely a Centrális Ázsia kapujának tekinthető úgy embertanilag, nyelvileg (irod:17, 18, 19), mint földrajzilag (geomorfológia, hydrogeográfia, Irodalom: 18, 19)* igen jelentős hatással volt ránk (Felső Tisza vidék, tán’ Nagykunok, és Besenyők) e táj *brachicephal* jellegű koponyaarendezése: Szöllősi Kálmán szerint). Centrumban: Közép-kazah sztyeppe, Altáj, Pamír közötti hegyes-magashegyi térség. Ma ui. nem Oroszország/Szovjetunió hanem annak utódállamaihoz sorolandó immár. A ma leginkább reflektorfénybe kerülő alkalmazott antropológiai tudomány a humán- genetika. Jelenleg anatómiai részletekhez (testmagasság, koponyaforma, hajszín) még nem mindig rendelhető, de vannak mára feltérképezett (géntérkép!) úgynevezett „marker” tulajdonságok (liszt- és tejérzékenység, vérszegénységre való hajlam, allergia, stb).Mégpedig pontos mutáns-helyekhez kötve.

1. Humán-genetika. A folyosó meglétét - úgy tűnik - alátámasztja az emberi genetika.

A Kaukázus nemcsak történetileg de genetikailag, néperedetileg is fontos tér-rész. Nemcsak hogy, mint kiemelkedő hegylánc elválaszt, de népeket, összeköt. Átjáróin, folyosóin régóta folyt történelmi különösen pedig régészeti kutatás (Irodalom: 1), ma a havasi átjárókon, történelmi folyosókon történő génáramlást (R1a *haplotípust* és alakzatait) annak „ún driftjét” elemzik, térképezik. Tovább keletre haladva eljutunk az Altáj térségben lévő **Andronovóhoz**.

Andronovo (a szkíta R1a1a „gén” terjedése egyöntetű sávban Kazah szteppéktől az Altájig, szaggatottan a Kaukázusban és onnan Ny-a), mindez 'egyöntetű sáv' ahhoz az ún. R1a1a1-hez (subclade) sorolható, amely magában foglalja a szkíta síkság egy – nem is kicsiny - részletét (Don vízgyűjtőjének K-i és D-i részét, valamint

³ Díszbogarak előfordulása erdő-ssztyeppe domináns fajokon pl. ürnökön, püzsüfűfélék előfordulása u.itt Festuca, Molinia(?), Stipa pázsüfű genuszok, sásfélék (lappangó sás) Caex humilis). Szegfűk előfordulása (Királykői szegfű) de virágmotívum is, Liliomfélékből hagymások előfordulása (Turkmenisztáni hagyma), Tulipánok (Tulipa silvestris?, Tulipa hungarica), de e virágmotívum *!!* is, végül virágtalanoknál nem gyakori migrációs marker egyes páfrányfélék előfordulása (Polypodium baronii/Syn.Drynaria sinica, Syn: Dryopteris magna, Syn.Ctenitis magna- szkíta páfrány, esetleg a Cetterach- pikkely páfrány rokonsági köre Himalájától az Atlanticumig).

Volga vízgyűjtőjének ugyancsak K-i és Di részét. Érdekes módon azok a **Balkárok**, akik a hegyjáró, világutazó, Kaukázus-kutató Déchy Mór szerint rokonaink, szaggatottan, azaz völgyenként –de szintén ide sorolnak Kaukázus É-i részének egyes helyein. Még egy adat: ők konkrét kontaktusban álltak (harcoltak) a Svan-néppel, melyik országában is elszörtan igaz, de magyar nevek lelhetők fel (Kunmadzsar⁴, H'Ingri- (H)ungri folyó- erről később).

A nyugatabbi R1a1a7 –ez is az R1a európai ősgén (régii nevezéktenban Eu19-es haplocsoport) diverzifikációja (genetikai diverzitás), leginkább a lengyel - Szarmát sík területén van⁵ fókuszálva. Fel egész a finnségi Lagodáig. Tehát nem annyira a fentebb vázlatosan taglalt – „szkíta síkon”, noha ezt tagadják a szlovákok, lengyelek, sőt a szerbek is. (az utóbbiak 2008-tól.)

A Kaukázusban annak is az É-i lejtős részén (Kubán-vidék) az R1a1a1 ugyan előfordul, valószínűleg vegyítve az R1a1a7-el, de még inkább völgyenként különbözve, de főleg a Krímre⁶ koncentrálna. Völgyenkénti végzett mérésekkel tehát lehet és kell is ellenőrizni e feltételezést. Annál is inkább, mert az R1a1 őshaplotípus-alapcsoport gyakorisága váratlanul megnő a Kaukázusban.

Áttekintve a Kubántól- Volga folyótól K-re a minket érintő R1a1a1 (**Andronovó**, de Tochar, Ujgur) jelentős, attól Ny-ra a szarmát síkra pedig jellemző R1a1a7 ez adja a domináns, - kivéve a „sávós-jellegű” észak kaukázusi völgyi - mintázódást. A „TAT” –azaz urali-kámai-géncsoport itt teljesen hiányzik, a Kaukázusban.

- Történelem.** A történelemben (Ukrán, orosz kutatók szerint főleg) a metallurgia történelme azt állítja, hogy a fő stratégiai fémhányak az írott történelem (e térségre a *Kievi krónika*) előtt az Uralban voltak. De egyes jelek szerint a *szván/svan* -népek birtokában is lehetnek Ag, és Au bányák az Elbrusz körzetében. Ám lehet, hogy csak az ércet mosók és bányászok voltak az urali „TAT”- géncsoport hordozói, a metallurgiai fejlesztők és szállítók - *Andronovó* - átvehették tőlük a nemesfémeket a Káspi-tenger, vagy inkább az Aral-tó északi részein.

B. Az „Innovációs utak” és a geográfiai-botanika, Biogeográfia. Az ilyen -sajátos vetületű – életföldrajzi történelem azt vetíti mielőnk, hogy az erdős-sztyeppe volt a turániak mozgási sávja; Andronovótól egészen Erdélyig, sőt a Fertő-tóig.

Utóbbi, azaz hazai szakaszokon mindezt az Ős- Mátra elv taglalja. Igen jelentős botanikusok támogatják, támasztják alá e teóriát. (Zólyomi: lösztölgyes, molyhos- tatárjuharos tölgyesével- erdős-sztyeppe), Soó: erdő sztyeppe homokon (*Stipa*, *Artemisia*, *Csikófark-Ephedra*, *Dianthus* -szegfű), erdő sztyeppe löszön (törpemandula, tatorján, törpe- spirea (*Sp. crenata*, *Cerasus fruticosa*), Ős-Mátra erdős- sziklai gyepe (*Festuca pseudodalmatica*, *Cetterach officinalis*, *Asplenium ruta-murariae*, *Asp. septentrionale*), karsztbokor erdei.

A keleti – értsük ezalatt Hercynától keletre eső „végeken” már boróka (*Juniperus*), csikófark (*Ephedra*) állomány volt eredetileg – mégpedig sajátos szürös virágos növényekkel (Tevetövis-cserje 2-3 faja), a Hercynától nyugatra eső- itteni vetületben „nyugati végeken” az Kaukázustól gesztenye, dió, mogoró, hárs, tiszafaerdők⁷, majd még-nyugatabbra a Szubkárpatoktól hamvas, kocsányos-tölgy és tatárjuhar erdők, mégpedig mezei juharral, molyhos, majd csertölgygel keverve. Ez utóbbiak makkállománya a nagyállattartásban volt jelentős. Fű nevei (*Poa pratensis*, *Festuca gigantea*, *Molinia sp. főleg coureula-csoport*) a takarmányozásban teletetősor kifejezetten nagyobb jelentőséggel, bírt mint a keleti „végeken” található *barázdált csenkesz (Festuca rupicola)* és *keskenylevelű csenkesz/F.valesiaca/*, valamint *árvalányhaj (Stipa genusz 3-4 keleti faja*, Nálunk és Erdélyben: *Stipa capillata*, *S. dasyphylla*, *S. joannis*, *S. pennata*, *S. pulcherrima*, *S. sabulosa*, *S. stenophylla*, *S.*

⁴ Madzsar lehetséges hogy férfinév volt(Magor) (úgy vezeték, mint keresztnev/ ma *Megyer*), de nem lehetetlen hogy néperedetre utal (Méd?). Ám az Árpádházi királyok alatt hivatalos jelentésekben, pecséten, okiratokban nem szerepel népvénkként csak előtte (dentumadzsar) és utána. Érdekes hogy földrajzi névben”lopakodva mintegy” egy nyomon végig előfordul („szkíta sáv”, de mint sajátosan földrajzi toposzok neve). Személyként l kevesebbszer található fel a Kárpát-medencében és nevezetesen az *Árpádházi korú* okiratokban (3001- ig). Igazolás: *Madzsar Unueb, Macsara, Kunmadzsar, Burgun Madzsari, Mukhuri, Modzsiri, Magharoskan, Maghraoni, Makhura, Madzar jeri, Madzsar Garaolan-Macar Quaraoglou, Madzsarli, Madzarly 'Szkítia major' területén helynévként sorol a Kaukázustól a Centrál Ázsiáig haladva e felsorolásban. Maghar- thag (törökül ejtsd Magyar Dag) Altájban, Idevonatkozó, azaz kaukázusi forr.: Paulinus „Zárdajgyzeke” s Németh Gyula után. Személynév csak egy akadt Európában a a Korai-Keleten, nevezetesen Madzsar- itt is mint csángó családnév - valószínű férfinévből eredeztetve.*

⁵ R1a1a7N (Underhill et. al.) azaz N sub-sub clade (lengyel nevezéktenből), és R1a1a7P (Underhill et. al.); azaz P sub sub clade(lengyel nevezéktenből) diverzifikációra különítették el (humán biodiverzitás)

⁶ A krimi kunság (jelentős kipcsak lényegi elemekkel) feltételezhetően elnyomta - az Aranyhorda kora óta -az ott lakó ősbib turáni besenyőséget, Onogur-jellegű törökséget, és a kései hunságot populációgenetikailag is.

⁷ A Hercynai erdők: Zömmel Keleti bükk szálerdők, de elegyesen Gesztenye (Szelíd), Gyertyán, Tiszafa, Dió, keleti tölgyek (*Q. pontica*, *Q. castaneifolia*), keleti gyertyán, de körte, alma, bükk- és gyertyánfák is előfordulnak.

tirsa)(K.-en *S.arabica*- Afganisztán, *S.baicaliensis* /Északon/, *S. lessingiana*, *S. lingua*, *S. sareptana*, utóbbi *Festuca valesiaca*-val). (Irodalom: 7, 8).

Az állatokat csontmaradványaik (teve, vadzsamar), a növényeket pedig szerves, illetve szervetlen lerakódásokból – előbbit *palinológiával* pollenanalízis útján hihetetlen pontossággal lehet azonosítani.

A kutak, rideg-félideg tartást biztosító állatmenhelyek/teleltetők, telepek, falvak szikkasztó-emésztőgödreinek feltárása szintén komoly támpont, de a búza, árpa és rozs fajokra (*Triticum*, *Avena*, *Secale*, *Hordeum*). Az árpa és a köles keleti, a zab, rozs és búza nyugati eredetű, azaz a kínai Szent Birodalmat ez utóbbi útvonalon - a Tun(g)huangi kapun érték el ezek a gabonafélék az addig rizsfogyasztó populációt. Egyes vélelmezhető fűtakarmányok természetesebb sarjűfűvek, így pl. Molinia nemzetség egyes fajai – a legeltetéssel, abrakoltatással - is Nyugatról vetődtek- vagy vivődtek- Keletre. (Irod: 8.) A fent említett fő étel-növények árpa, köles és a többi Nyugatról érte el a keleti kapukat s lehet, hogy éppen ezen a folyosón. Ennek régészete (ősi „pékipar”) külön szakág, amely jelentős eredményeket hozott a sinológiában.

C .Hadiút- vagy innovációs folyosó? A levéltári adatok tükrében. A régészet mellett az újabb keletű arab, török, perzsa, sőt szláv források is felsorakoznak az ősi kínai, szanszkrit, ujjur, mongol, grúz, örmény, buddhista fejedelmi és kínai- (mandzsu) császári iratok mellé. Tudni kell azt, hogy ez már már –irodalmi tömegét tekintve (örmény, grúz, azeri) már-már egyfajta - „elsüllyedt forrás” *Atlantisz* jószerével. Alig volt kutatónk, aki (*Schötz Ödön*, *Istvánovits Márton*) évtizedeket tudott eltölteni Kaukázusban (pl. Jereváni Áll. Könyvtár) célzott oklevélkutatással. A hattitákat és sumérokat jobban átkutatták itt, mint minket, azaz a turáni népek dolgait- s ehhez járult továbbá, hogy létezett e grúz és az örmény írásnak egy régebbi – archaizáló – azaz talán még a szír behatás előtti - formája, amelyet még alig ismerünk, de amely jobban „idevágna” (Pl. Colchisz-i irodalom, vagy szkíta(!)püspökök, és XXII. János pápa korabeli levelei, körlevelei) titkaival. Csak ezek a kutatások dönthetik el hogy ez egy „pacifizált” folyosó volt, vagy az íjlesztítő népek csatároztak szüntelenül rajta. Mindenesetre a fent vázolt jelek az előbbieket valószerűsítik inkább.

Következtetés: A „szkíta sáv” elve, ma tán még kissé vitatott. Sok irányból mégis megerősítést kapni e teória felől. Mégpedig képzett történészekről (Obrusánszky B., 2012, személyes közlés, doc. levélben). Akik a finnugrizmus elvét vallják azok nem is annyira, későbbben kifejtem, élesen antagonisták, - e látásmódhoz képest. A vitát még azokkal is kissé nehezebb oldani, kik ún. *Etruszkos-vonalat követnek*, vagyis azt tételezik, hogy az Alpok és a Kárpátok térségében kialakult egy teoretikus ösgén, ősnemzet, ősnelv. Ami „nyilván” magyar. (K-Alpok térségére N Michalengelo). Mesterházy Zsolt kronológiai közelítő jellegű kutatásai megoldást hozhatnak e téren is.(Irodalom: 10.) Anélkül hogy nyelvészkedésbe fognánk, az alábbi népneveket mégis nyelvcsoportjai szerint különítik el (finnség, törökség, perzsák, s végül ,de nem utoljára turániak- azaz hunszkíta-íjlesztők/ kb. öt- hat – még nem teljesen definiált népcsoport). Ezt tehát célszerű követni.

Finnuagristák szerint a finnség leginkább észak felé mozgott Lagoda-tóig és attól, mi pedig az „ugorok” valahol az Ural-hegység – alacsonyodó gerincű - derekán. Így tán’ még elfér egy tangenciális”találkozás” is, és szerintem – néhány nemzetségnél – talán így s van ez. Esetleg valószínűsíthető türk támadásoktól (esetleg mongoloid rassz egyéb elemei, kipszák-török, kelet-mongol) behúzódhattunk az erdős-sztyeppéből az erdőövezetbe ahol Nyugaton a kelták, kissé Keletebbre a finnség mozgott. Ezt most itt külön nem részletezném, de a lényeg az hogy a keltákkal nem is annyira, de inkább a finnséggel olykor szót válthattunk. Mi nem támadtuk feleslegesen őket, s ők sem irritáltak minket feleslegesen. El voltak foglalva azzal a politikájukkal, hogy a *proto-szlávokat* adófizetésre szorítsák. Ez egyfajta szimbiózist is hozhatott ideig-óráig a finnség és a turáni népek között. Számos szó így került a nyelvünkbe, de vérvonal alig.⁸

A finnugristákkal – ha a nyelvcsereben tárgyalnánk- bizonyos élethelyzetben (erdei munkálatok, halász és gyűjtögető készségek, téli zsákmányszerző tevékenység) akkor tulajdonképpen nincs is elmérgesedő vita. (Ám nem könnyen lehet belátni, hogy miért is kell 2012 re 150 millió Ft-ot herdálni finnugrisztikára. Gondolok itt a balatoni Siófok-i Konferencia megrendezésére e pénzszűke-időben)

Iranisták. A *sumirnél* is jóval nagyobb házi-veszedelem. Szegedi „kiválóságaik” azzal traktálják a hallgatókat hogy a dagesztáni és mai azeri területeken – egykor valóban bizonyítottan - élő szavárd magyarok szolgálalkületű úgymond

⁸ Ugor- könnyen meglehet egy *munkanév*, még *munkahipotézisnek* sem jöhet számításba ugyanis. Egyetlen forrása a kievi jegyzőkönyven található. A Fuldai Évkönyv már nem említi. Egy Iráni, Iraki határon lévő vádi (sivatagi völgy) neve a Vádi-Ugor. Az *ugor* szó okiratban csakis egy helyen áll, és tévesen. Egy novgorodi író tévesen írhatta át – az alakuló orosz betűrendre - a Kievet érintő fejedelmi levelezésben az On/ogur (On/ugor összetett szó második részét). (A nyelvi jelenséget Vö. szótagra- feteke, fekete; tenyere, Terenye; mássalhangzóra csinadratta, csinardatta; végezetül magánhangzóra kácsa/o/k/, kacsák). Sajnos ez – bátran mondhatni nevetséges - forma került a be nyelvészi, később még jóval sajnálatosabban a történészi szemléletbe.

„szolganépei” voltak a perzsáknak. Ők egyszerűen nem látják be hogy pl. a székelyek törzse(i) sem voltak soha szolganépe a magyar királyságnak, ill. ha Mária Terézia ebbéli törekvésekre merészkedett is otrombán, - vérfürdő lett a vége (Madéfalvi veszedelem). A hun- török kapcsolatból (utóbbi onogurságtól) vehettek át ugyan a perzsák szavakat *méd* (*mad?*, *madjar?*) és *feltételezhető partus* közvetítéssel és nem pedig megfordítva.

Turkisták. Vámbéry Ármin következtetéseiből és szótárából levont történelmi „igazság”. Ennek igazság-magva annyi csupán hogy vagy hétszer-nyolcszor voltunk kontaktusban a türkökkel és az újtörökökkel is. Ide utóbbiba tartozik a *Krimi Aranyhorda* egyes népcsoportosulása is. Valóban csoda-e hogy eközben nem vettünk át tőlük szavakat? kemény harcaik voltak a finnugristákkal („ugor-török háború”) az igaz, de fontoljuk meg Szentkatolnai Bálint Gábor, miszerint hogy két „szikla-fok” - azaz a finnségi és a törökségi - közt hányódik őstörténetünk törékeny sajkája.

Turanisták: Szkiták. Strabó, Herodotosz, Ptoleimiosz a szarmatát, szkitát egy népcsoportnak tekintik. Sokan – egyre többen - a *Szarmatát, Szkitát s a Hunt* is (... Stein, Szentkatolnai, László Gy., Obrusánszky). Az első nyugatabbra, a másik K-ebbre települt. Ma itt is – az akadémiai rögzedésekkel ellentétben - hasonlóan gondolkodnak (legjelesebben: László Gyula). Ő kezdetben törökös elgondolások felé hajlott igaz, de végén sziklaszilárdan kikötött a turáni eszme körébe vont szaormata-szarmata-szkitá-hun-onogur-magyar (Irodalom: 6) folytonosság mellett- méghozzá az egzakt – csonttani – mérésekkel dolgozó terepi régészet módszereivel. Tán mai legjobb követője a történész Dr. Obrusánszky Borbála. Ő történész kutató léte, történelmileg, (de régészetileg és nyelvészileg) Szentkatolnai Bálint Gábor, nyelvészileg, régészetileg; régészetileg pedig László Gyula nyomdokain halad tovább. Így mindeközben - jelenleg a Kaukázus egyre érdekesebbé váló kérdéseit tárja fel, - főleg azeri, (és dagesztáni) tudósokkal a „szkitá sávot” vizsgálja.

D. A „szkitá sávot” azonban nem igazán ez – a kaukázusi híd (Terek-folyó szűk völgye, és azeri folyóvölgyek (Irodalom: 1, 11,12) – völgy –és erődrendszere támasztja alá a nagyközönség előtt, hanem maga a „Nagy Selyem Út” kétségtelen letagadhatatlan megléte, melyet Sven Hedin (Irodalom: 16, 17), és főleg lord Stein Aurél (13,14,15) kutatásai hoztak leginkább az érdeklődés központjába (a nevezetes könyvtár- *Tun(g)huang* kapcsán például). A Stein Aurél-i kutatások demográfiai elemzést is hoztak (turfáni, tarimi népelhalás-”*Ázsia Halott Szíve*- drámáját hozta.” (Irodalom. 15). Az iszlám hódítás is terjesztette a sivatagot a pusztaságot (még a mogul is kezdetben). Mindezek ellenére pl. számos Buddhista közösség is fennmaradt a Kaukázus körzetéig. Sajnos e közösségek genetikai vizsgálata még nem történt meg. A sors fura fintora alán az hogy nem csak a hidrogénbomba „atyja” volt magyar, de azé a „*Nagy Selyem Út*”-é (*The Great Silk Road*) is.

Végső Konklúzió

E feltételezett „Szkita sáv” pediglen volt. E sáv létét hatos/ötös bizonyíték-láncolat kauzabilisen alapozza. 1. genetika, 2. erdő-sztyeppe, mint „zöld”- áramlási (drift) - folyosó, 3. szkitá mentalitás-gondolkodás, 4. szkitá kultúra-kurgán, 5. rítus: „Tengri” ornamentika, 6. zenei rítus matematizálható valóság tartalma

A sáv az innovációt felgyorsította nem csak antropológiai adottsága miatt (**Szkiták, Andronovói-ak**, K’hal-K’hal-Urartuiak, Majkopiak) a fém-népe voltak.

E sáv valahogy kapcsolható az Ősmátra elmélettel (Magyar Középhegység déli hegylábi erdősztyeppe öve, rajta speciális sztyeppére emlékeztető fajokkal, így pl. /szegfű Északon/Zobor/Mongóliáig, Kínáig; tulipán Délen- kb. Debrecentől délre/Mongóliáig, erdő=/*lignosa*-társulások/Mandzsuriáig, sőt maguk a vallási és „világi” ornamentisztikai jegyek, /Irodalom: 7,8/, csontleletek, és iparok (vas, szilícium-ásványok) sőt valódi faragványok- ún. *kaptárfülkék*). Ebben a „pástban” tehát igencsak tevékenyen, hatékonyan –azaz mai szóval innovatívan – mi is ott mozogtunk. (Irodalom: 3,7,8,10).

Testvérnépek nyilván segítettek, különben ebben az innovációban „nem vehetett volna részt vállvetve” a turáni népcsalád szövetsége. Alapjaiban tehát nem török irányítású, és nem is perzsa eredeztetetőségű (*szasszanida* fennhatóságú) – de öntörvényekkel bíró rendszer volt. (Erre figyelmeztetett Szentkatolnai Bálint G. nyelvészeti, de egyben”profetikus” tisztaságú meglátása is, amit az akadémikus körök elvetettek). Kis ideig a virágzó Szasszanida uralom (Irán), arabok, mogulok, mongolok, nagyobb időn át a Kína-i (Gansu”Hexi”-korridor)- (Obrusánszky B. 2006) sőt mandzsú ellenőrzés volt érezhető felette. Később Kína brutális egyeduralmát a Szovjet-hegemónok – és „jogutódai” - minősíthetetlen birodalmi szemlélete (szibériaiak sorsa) váltotta fel (l. Ny-Mongólia sorsa napjainkig). Ettől sorvadt, mégpedig kiemelten és főleg középen, és a Kaukázus egyes előterein a *Nagy Selyem Útvonal* mindkét (!) ága.

Régészeti, nyelvészeti, biogeográfiai, ornamentisztikai, genetikai, anropológiai eszköztárral feltárul e „Szkíták által szervesített” sáv élete, léteként való működése. Keleti vége is homályban való kutakodás tárgya (Szaján hegység Tuva-törzsi terület?, Bajkál! /Irodalom: 11-12/, másutt Altajtól északra, hun-ösvárak, ösvárosok?)

Az is kitűnik, hogy nem annyira a Ny- K-irány de főleg – ellentételesen - a K- Ny irány volt a domináns. Igaz néha pulzáló mozgások – már az írott történelem korában – valóban jelentkeztek (így Kaukázusig a - tatárjárás után pl.).

Számunkra jelentős, hogy eurázsiai térben egészen idáig, azaz a centrális helyzetű Pannóniáig (*Pannonia Inferior*, és *Pannonia Superior*) is elért a közvetlen (!) (Irodalom: 7.8) hatása. Ezért nem kell csodálkozni a Karinthia-i és Burgeland-i avar-ringeken (*Hringum Avarorum*), a Saar-vidék-i *Hringum - Hunnorumon* és kurgánokon, és a Sé-i szkíta arany családmegjelölő-leleten. Történelmünk – s hagyjuk, hogy eddig szűkkeblű oktatásban sorvadozzon. Pannóniát teljesen rómainak tudtuk be. Mintha itt nem is léteztek volna jazigok, szkíták, pannonok. Sőt termékeny együtt-élésben, olykor koegzisztenciában kelta- szkíta közös temetők. Most próbáltuk térben és időben is bővíteni e szemlélt „vitális kapacitását”. A témában legszívesebben az alábbi írók, leírók, kutatók életművét ajánlom. megjegyezve, hogy az idegen nyelvű cikkelek, vonatkozások dőlt betűvel találhatóak)...

Irodalom

1. Boros János: Kaukázus, 1980, Gondolat Kiadó. (benne: Harmatta János-féle lektorálással)
2. Darai Lajos- Cser Ferenc: Nemzeti mítoszok. 2010. *Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV/3*
3. Iltz Jenő. Pannónia születése. 1993, Enciklopédiai Kiadó. Budapest
4. László Gyula: 1944, A Honfoglaló Magyar Nép élete: Kolozsvár.
5. László Gyula: 1988, Árpád népe Budapest
6. László Gyula: 1979, Emlékezzünk Régiekről (Őseinkre), Budapest
7. László Péter Sándor. 2006, *Pannonia Inferior- Pannonia Superior* (Felső- Pannónia, Alsó -Pannónia). Vajdaság/Zenta. Tanártovábbképzés tananyaga/Kézirat. Bólyai Tehetséggondozó;
8. László Péter Sándor. 2009, és ugyanott,- Ornamentálisztika/Sokszorosított Kézirat
9. Maricz László, Obrusánszky B. 2010, A szkíta népek hitvilága,
10. Mesterházy Zsolt: 2003, A magyar ókor (kelták, szkíták, pártusok, hunok, és magyarok). „Gyepü sorozat”
11. Obrusánszky Borbála: 2010, Hunok a Selyemúton. Budapest
12. Obrusánszky Borbála: 2011, Szkíták, Hunok, Magyarok. Budapest. „Kárpát Műhely”,
13. Stein Aurél: 1928, *Innermost Asia*, Clarendon Press, London
14. Stein Aurél: Ősi ösvényeken Ázsiába, Budapest, 1935.
15. Stein Aurél: 1966, Ázsia halott szívében, Budapest,
16. Sven Hedin: 1909, Északi Sarktól a Déli Sarkig. Lampel Kiadó, Budapest,
17. Sven Hedin : 1904-1907, *Scientific results of the Journey in Central-Asia*, Stockholm,
18. Szentkatolnai/ Bálint Gábor, 2005, Válogatott írások. /Ed. Zágonyi Jenő.
19. Szentkatolnai/ Bálint Gábor: 1875, Jelentés az Oroszországban és Ázsiában tett utazásról MTA. Budapest

LÁSZLÓ, Péter Sándor: Was the Silk Road a Military Road?

In this paper the author provides a detailed and multi-faceted research in defining the nature of the Silk Road.

